

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ**

Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

На правах рукопису

ПАДУН ВАЛЕРІЯ ОЛЕКСІЇВНА

**ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-
ОЗДОРОВНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 242
(код)

Туризм
(назва спеціальності)

Освітня програма

Туризм

(назва спеціальності)

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня

бакалавра

Науковий керівник:

Сазонець Ігор Леонідович,

доктор економічних наук, професор

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол засідання кафедри

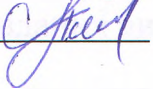
№ 10 від 10.06.2004 р.

Завідувач кафедри

Тетяна ТЕСЛЕНКО

Нормоконтроль

Наталія СЕРГІЄНКО

Дніпро, 2024

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ**

Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу
Освітній ступінь бакалавр
Спеціальність 242 Туризм
Освітня програма «Туризм»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри туристичного та
готельно-ресторанного бізнесу

 Тетяна ТЕСЛЕНКО
« 02 » 04 2024 року

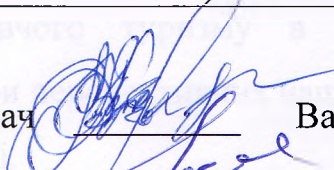
**ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
ПАДУН ВАЛЕРІЯ ОЛЕКСІЇВНА**

1. Тема роботи: **«Перспективні напрями розвитку лікувально-оздоровного туризму в Україні»**
2. Науковий керівник: Сазонець Ігор Леонідович, доктор економічних наук, професор.
3. Термін подання роботи на кафедру 10.06.2024 р.
4. Мета кваліфікаційної роботи: розробка перспективних напрямів для подальшого зростання та розвитку лікувально-оздоровного туризму в Україні.
5. Завдання випускної кваліфікаційної роботи:
 - виявити сутність та закономірності структурно-функціональних характеристик лікувально-оздоровчого туризму;
 - систематизувати соціальні аспекти лікувально-оздоровчого туризму;

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Пошук інформації за темою дослідження	02.04.2024	виконано
2	Робота з літературними та науковими джерелами	20.04.2024	виконано
3	Оброблення та аналіз отриманої інформації	02.05.2024	виконано
4	Підготовка розділу I	12.05.2024	виконано
5	Підготовка розділу II	20.05.2024	виконано
6	Підготовка розділу III	25.05.2024	виконано
7	Підготовка вступу	28.05.2024	виконано
8	Формування висновків	30.05.2024	виконано
9	Оформлення переліку джерел	02.06.2024	виконано
10	Перевірка роботи на унікальність	04.06.2024	виконано
11	Остаточне оформлення кваліфікаційної роботи	06.06.2024	виконано
12	Отримання відгуку та рецензії	08.06.2024	виконано
13	Здавання кваліфікаційної роботи на кафедрі	10.06.2024	виконано

Здобувач

Валерія ПАДУН

Керівник

Ігор САЗОНЕЦЬ

Дата видачі завдання 02 квітня 2024 р.

метадані

Заголовок

Падун В.-Т-20-19.06.2024 антиплагиат

Автор

Науковий керівник / Експерт

Падун В.

Сазонець І.Л

підрозділ

Dnipropetrovsk University of Humanities

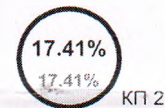
Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		82
Інтервали		0
Мікропробіли		12
Білі знаки		0

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагиат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

13414

Кількість слів

105873

Відсоток схожості

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагиату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	https://aucc.org.ua/spivpratsya-ukrayini-i-kitayu-u-ozdorovcho-likuvalnomu-turizmi-mozhe-buti-riznostoronnishoyu/	609	4.54 %
2	Розвиток лікувально оздоровчого туризму в Україні 4/24/2023 Lviv National Agrarian University (LNAU) ((ЗВ) Кафедра Туризму)	312	2.33 %
3	Розвиток лікувально оздоровчого туризму в Україні 4/24/2023 Lviv National Agrarian University (LNAU) ((ЗВ) Кафедра Туризму)	226	1.68 %
4	Розвиток лікувально оздоровчого туризму в Україні 4/24/2023 Lviv National Agrarian University (LNAU) ((ЗВ) Кафедра Туризму)	169	1.26 %

АНОТАЦІЯ

Падун В. О. Перспективні напрями розвитку лікувально-оздоровного туризму в Україні: 70 с., 3 табл., 85 джерел.

Кваліфікаційна робота на здобуття рівня вищої освіти «бакалавр з туризму». Дніпровський гуманітарний університет, Дніпро, 2024.

Досліджено перспективні напрями у розвитку лікувально-оздоровного туризму в Україні. З цією метою досліджено лікувально-оздоровчий туризм, визначено його сутність і структурно-функціональні особливості, визначено місце лікувально-оздоровчого туризму в системі охорони здоров'я в Україні та туристичного бізнесу, досліджено соціальні аспекти лікувально-оздоровчого туризму.

Здійснено аналіз та дослідження розвитку та функціонування сфери лікувально-оздоровного туризму в Україні. Для цього проаналізовано процес становлення і розвитку лікувального туризму в Україні, проаналізовано сучасний стан та актуальні проблеми функціонування лікувально-оздоровчого туризму в Україні, проаналізовано соціально-економічні фактори перспективних напрямів розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні.

Запропоновано перспективні заходи для розвитку та покращення індустрії лікувально-оздоровного туризму в Україні. З цією метою визначено нормативно-правові, інституційні та економічні аспекти перспективних напрямів розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні в контексті світового досвіду, запропоновано нові лікувально-оздоровчі програми як передумова розвитку лікувально-оздоровчої туристичної сфери, визначено перспективні напрями міжнародної співпраці у сфері лікувально-оздоровчого туризму: Україна у світовому туристичному лікувально-оздоровчому просторі.

Ключові слова: лікувально-оздоровчий, туризм, аналіз, теоретичні засади, туристичний ринок, Україна, перспективні заходи, зростання, туристична індустрія, розвиток.

ABSTRACT

Padun V. Prospective directions for the development of health tourism in Ukraine: 70 pages, 3 tables, 85 sources.

Thesis for obtaining the level of higher education "bachelor in tourism". - Dnipro Humanities University, Dnipro, 2024.

Prospective directions in the development of health tourism in Ukraine have been studied. For this purpose, medical and health tourism was studied, its essence and structural and functional features were determined, the place of medical and health tourism in the system of health care in Ukraine and tourism business was determined, and the social aspects of medical and health tourism were studied.

The analysis and research of the development and functioning of the field of medical and health tourism in Ukraine was carried out. For this purpose, the process of the formation and development of medical tourism in Ukraine was analyzed, the current state and current problems of the functioning of medical and health tourism in Ukraine were analyzed, the socio-economic attractors of promising directions for the development of medical and health tourism were analyzed. health tourism in Ukraine.

Prospective measures for the development and improvement of the health tourism industry in Ukraine are proposed. For this purpose, the normative, legal, institutional and economic aspects of promising directions for the development of medical and health tourism in Ukraine in the context of world experience have been determined, new medical and health programs have been proposed as a prerequisite for the development of the medical and health tourism sphere, promising directions for international cooperation in the field of medical and health tourism have been identified. of health tourism: Ukraine in the world tourist medical and health space

Key words: health and wellness, tourism, analysis, theoretical foundations, tourist market, Ukraine, perspective measures, growth, tourism industry, development.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	11
РОЗДІЛ 1. ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИЙ ТУРИЗМ: СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ.....	14
1.1. Лікувально-оздоровчий туризм: сутність і структурно-функціональні особливості.....	14
1.2. Лікувально-оздоровчий туризм в системі охорони здоров'я в Україні та туристичного бізнесу.....	20
1.3. Соціальні аспекти лікувально-оздоровчого туризму.....	24
РОЗДІЛ 2. ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ.....	29
2.1. Становлення і розвиток лікувального туризму в Україні.....	29
2.2. Сучасний стан та актуальні проблеми функціонування лікувально-оздоровчого туризму в Україні.....	35
2.3. Соціально-економічні фактори перспективних напрямів розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні.....	39
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ СВІТОВОГО ДОСВІДУ.....	45
3.1. Нормативно-правові, інституційні та економічні аспекти перспективних напрямів розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні в контексті світового досвіду.....	45
3.2. Розробка нових лікувально-оздоровчих програм як передумова розвитку лікувально-оздоровчої туристичної сфери.....	49

3.3. Перспективні напрями міжнародної співпраці у сфері лікувально-оздоровчого туризму: Україна у світовому туристичному лікувально-оздоровчому просторі.....	56
ВИСНОВКИ	65
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	71

ВСТУП

Актуальність дослідження. Розуміння впливу глобалізації та інтернаціоналізації на туристичний ринок Європи є фундаментальним для зацікавлених сторін у цій галузі. Ці процеси змінюють структуру ринку, впливають на поведінку споживачів і спричиняють зміни в динаміці конкуренції. У цьому вступі підкреслюється важливість аналізу цих трансформацій, надання розуміння ринкових тенденцій, прийняття стратегічних рішень, формулювання політики та нормативно-правової бази. Завдяки систематичному аналізу зацікавлені сторони можуть адаптуватися до ринкової динаміки, що розвивається, підвищити конкурентоспроможність і забезпечити стале зростання туристичного сектору Європи.

Розуміючи, як глобалізація та інтернаціоналізація впливають на туристичні потоки, переваги напрямків і моделі подорожей, зацікавлені сторони можуть адаптувати свої пропозиції відповідно до мінливих потреб і використовувати можливості для зростання. Крім того, розуміння споживчих уподобань і поведінки дозволяє зацікавленим сторонам розробляти цільові маркетингові стратегії, покращувати клієнтський досвід і диференціювати свої пропозиції в умовах конкурентного ринку. Крім того, розуміння нормативно-правового середовища та розвитку політики дозволяє зацікавленим сторонам орієнтуватися в законодавчих вимогах, вирішувати нормативні проблеми та виступати за політику, яка підтримує зростання туристичного сектору. На нашу думку, аналіз впливу глобалізації та інтернаціоналізації на туристичний ринок Європи має вирішальне значення для того, щоб зацікавлені сторони адаптувалися, впроваджували інновації та процвітали в умовах, що швидко змінюються. Залишаючись поінформованими, активними та реагуючи на ринкові тенденції, зацікавлені сторони можуть позиціонувати себе для досягнення успіху та сприяти сталому розвитку індустрії туризму Європи.

Дослідженням проблем впливу глобалізації та інтернаціоналізації на туристичний ринок Європи приділено багато уваги з боку таких науковців як: О. В. Алейнікова, В. Г. Андрійчук, Л. М. Березіна, В. Г. Бодров, В. М. Бондаренко, Н. В. Бондарчук, Н. М. Васильєва, М. В. Газуда, М. В. Гладій, О. С. Головачова, Л. В. Дейнеко, М. Я. Дем'яненко, В. В. Джинджоян, О. А. Єрмоленко, У. В. Іванюк, Д. Ф. Крисанов, А. В. Ключник, М. Ф. Крапивко, А. С. Лисецький, М. А. Лендел, І. Л. Сазонець. Однак аспекти факторів інтернаціоналізації на туристичних ринках дослідженні не повною мірою.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процес впливу глобалізації та інтернаціоналізації на туристичний ринок Європи.

Предметом дослідження є чинники впливу глобалізації та інтернаціоналізації на туристичний ринок Європи.

Метою кваліфікаційної роботи є розробка перспективних заходів для подальшого зростання туристичної індустрії ринку Європи в умовах глобалізації.

Основні завдання, які спрямовані на досягнення поставленої мети:

- виявити сутність та закономірності структурно-функціональних характеристик лікувально-оздоровчого туризму;
- систематизувати соціальні аспекти лікувально-оздоровчого туризму;
- узагальнити підходи до визначення лікувально-оздоровчого туризму в системі охорони здоров'я України;
- провести аналіз основних тенденцій становлення і розвитку лікувального туризму в Україні;
- провести аналіз сучасного стану та актуальних проблем функціонування лікувально-оздоровчого туризму в Україні;
- провести вивчення соціально-економічних чинників перспективних напрямів розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні;

- запропонувати заходи для оптимізації нормативно-правових, інституційних та економічних аспектів перспективних напрямів розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні в контексті світового досвіду;
- обґрунтувати рекомендації щодо просування та розробки нових лікувально-оздоровчих програм як передумови розвитку лікувально-оздоровчої туристичної сфери;
- запропонувати перспективні заходи щодо розвитку та підтримки перспективних напрямів міжнародної співпраці у сфері лікувально-оздоровчого туризму.

Методологічна база роботи формувалась на основі праць класиків економічної теорії та економіки знань, джерел навчальної, монографічної та періодичної літератури з обраної теми, видань, досліджень та звітів міжнародних організацій.

Інформаційну базу наукового дослідження склали нормативно-правові акти щодо питань регулювання функціонування туристичної індустрії в Європі, офіційні видання та матеріали Державної служби статистики України та її регіональних управлінь, статистичні дані Європейського Союзу, державні та регіональні програми соціально-економічного розвитку, зокрема, у сфері туризму, інтернет-ресурси та джерела.

Методи дослідження: теоретичного та емпіричного дослідження, абстрактно-логічний, економіко-статистичний, аналізу і синтезу, логічний, експериментальний.

РОЗДІЛ 1

ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИЙ ТУРИЗМ: СТРУКТУРНО- ФУНКЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

1.1. Лікувально-оздоровчий туризм: сутність і структурно-функціональні особливості

Роль лікувально-оздоровчого туризму у світі зростає за геометричною прогресією та постає все більш актуальним для тих країн, котрі визначають розвиток туристичної галузі в якості основи своєї території. Разом з тим, напрямок туризму вважається глобальним, йому характерний ряд специфічних регіональних і локальних особливостей.

Починаючи із середини минулого століття з кожним роком зростала кількість міжнародних туристів і сягнула у 2019 році 1,5 млрд осіб, що більше на 4%, аніж в 2018 році. Згідно із статистичними даними туристичної галузі, медичні та оздоровчі поїздки лежать в основі міжнародного туристичного обміну, при цьому частка туристів, що подорожують «для відпочинку, відпочинку та відпустки», становить близько 56%, або 784 млн осіб на рік (дані ЮНВТО за 2019 р.) [1], та покращення здоров'я або «лікування». Статистичні показники відносно Великобританії демонструють, що візити до родичів або друзів, паломництва чи релігійні поїздки складають приблизно 27% від усіх відвідувань.

Метою здійснення медичного туризму переважно є оздоровлення котре передбачає перебування в санаторно-курортних закладах. Мета оздоровчого туризму це профілактика існуючих захворювань та превентивне оздоровлення. Лікувально-оздоровчий туризм характеризується тривалістю поїздки, відвідуванням меншої кількості міст та більш тривалим перебуванням на одному місці, тобто крім рекреації забезпечує відпочинок, релаксацію та оздоровлення [2].

Попри те, що існує велика кількість методологічних підходів до розуміння терміну «оздоровчий туризм», рекомендується орієнтуватися на ті підходи, розроблені Європейською комісією з туризму та Всесвітньою туристичною організацією. Лікувально-оздоровчий туризм розглядає як основну мотивацію лікувально-оздоровчу діяльність, яка має підвищувати здатність людини задовольняти свої потреби у фізичному, психічному та духовному здоров'ї [25]. Цей вид туризму сформувався на основі двох підвидів туризму – оздоровчого та лікувального. Наступні ухвали були прийняті Генеральною Асамблеєю ООН СОТ у Китаї у вересні 2017 року.

Мацола В. І. Лікувально-оздоровчий туризм передбачає переміщення резидентів і нерезидентів в межах державних кордонів і за межі державних кордонів на термін не менше 24 год. і не більше 6 місяців в оздоровчих цілях, цілях профілактики різних захворювань організму людини.

Мар'яненко П. В. Лікувально-оздоровчий туризм – це різновид як індивідуального так й групового відпочинку, що передбачає здійснення певних відновлювальних та лікувальних процедур

Кифяк В. Ф. Лікувально-оздоровчий туризм передбачає досягнення наступних цілей: відпочинок, рекреація, лікування, оздоровлення

Живицький О. В. Рекреаційний туризм – це подорож для відпочинку, оздоровлення або лікування, яку здійснюють використовуючи природні властивості клімату, мінеральних вод, грязі, привабливих ландшафтних та інших ресурсів.

Волкова А. Н. Лікувально-оздоровчий туризм – це переміщення туристів з постійного міста мешкання у інші регіони з метою лікування, запобігання або профілактики різноманітних захворювань в організмі, проведення певних лікувальних процедур з використанням цілющих властивостей природних ресурсів – мінеральних вод, повітря (кліматолікування), лікувальних грязей.

Бережна О. О. Лікувально-оздоровчий туризм є організація стаціонарного/амбулаторного розміщення туристів з метою поєднання послуг з лікування певного захворювання та відпочинку.

Відзначимо, що оздоровчий туризм – це вид туристичної діяльності, який спрямований на покращення і балансування усіх основних галузей життєдіяльності людини, включно із фізичною, розумовою, емоційною, інтелектуальною, професійною, та духовною. Головною мотивацією для велнес-туриста являється заняття активною, профілактичною, діяльністю, яка спрямована на покращення способу життя, наприклад фітнес, релаксація, здорове харчування, догляд за власним тілом і лікування [27]. Велнес-туристи можуть отримувати аналогічне лікування, яке використовується медичними туристами, але різниця полягає в мотиві – збереження та зміцнення здоров'я, профілактика захворювань, а не лікування наявної патології.

Оздоровчий туризм поєднує та використовує у своїй діяльності спортивний туризм, рекреаційний туризм, реабілітаційний туризм. За своєю суттю оздоровчий туризм – це не лише турбота про здоров'я за рахунок впливу природних факторів на організм людини, а й цікавий та пізнавальний відпочинок [12].

Цей вид туризму має можливість використовувати місцеві природно-кліматичні умови з метою відпочинку та туристичних поїздок. Доступність оздоровчого туризму полягає в тому, що практично здорова людина може перебувати на курортах та в зонах відпочинку. Крім того, у цьому випадку диспансеризація, лікарське спостереження та інтенсивне лікування в жодному разі не потрібні.

За рахунок використання природних лікувальних факторів досягається регенерація та загартовування організму. Перевага оздоровчого туризму у цьому, що культурно-пізнавальна діяльність відбувається на тлі оздоровчих впливів. Культурно-дозвільні заходи, а це різні піші прогулянки, прогулянки,

плавання, катання на лижах, екскурсії, сприяють покращенню самопочуття, відновленню організму від надмірних розумових, фізичних та психологічних навантажень, підвищенню працездатності людини.

Таким чином, оздоровчий туризм охоплює відпочиваючих, які подорожують до місць, відмінних від традиційних місць проживання, для участі у заходах, що підтримують або зміцнюють здоров'я, та обирають унікальні, автентичні природні лікувальні місця [2]. У західній науковій літературі найчастіше використовують такі поняття, як «оздоровчий туризм», «оздоровчий і спа-туризм» [15].

Медичний (клінічний) туризм забезпечує отримання медичних послуг, які надаються поза звичним для пацієнта середовищем у спеціалізованих медичних закладах (лікарнях, поліклініках, медичних центрах). Характерною рисою медичного туризму є наявність однієї чи кількох взаємозалежних лікувальних процедур, вкладених у лікування конкретного захворювання, що основною метою всієї екскурсії [10].

Часто медичний туризм ототожнюють із оздоровчим туризмом. Однак ці поняття не тотожні. Оздоровчий туризм включає подорожі та відвідування курортів та інших закладів, що пропонують переважно оздоровчі послуги, що включають широкий спектр лікувальних та різноманітних програм оздоровлення та релаксації. У той самий час медичний туризм переважно передбачає отримання медичної допомоги подолання певної проблеми зі здоров'ям. У цьому контексті він тісно інтегрований у систему медичних закладів. А оздоровчий туризм сфокусується на інфраструктурі розважального туризму.

В даний час основи оздоровчого туризму складають бальнеотерапія (коли лікувальний ефект досягається за рахунок впливу цілющих властивостей мінеральних вод), кліматотерапія (сприятливі погодно-кліматичні властивості) та грязелікування (використовуються лікувальні грязі).

Як уже було сказано, оздоровчий туризм – це насамперед туристичні подорожі, подорожі та піші прогулянки. Турист обирає сприятливі природно-кліматичні умови для відпочинку. Оздоровчий туризм пов'язаний із перебуванням у рекреаційних зонах відпочинку людей, які не матимуть додаткового лікувального ефекту від лікувальних, оздоровчих процедур.

Основними центрами, де реалізуються види лікувально-оздоровчого туризму, є курорти. Відповідно до Закону України «Про курорти» курортом є «освоєна природна територія на землях, призначених для рекреаційного призначення, на якій розташовані природні лікувальні ресурси, будівлі та споруди, необхідні для їх функціонування, з інфраструктурою, що використовується для лікування, медичної реабілітації, захворювань профілактики та відпочинку та підлягає особливій охороні» [18].

Разом із основними типами курортів – бальнеологічні, грязьові та кліматичні - для поділу перехідних курортів, де використовуються одночасно кілька природних лікувальних факторів, наприклад мінеральні води та грязі або кліматичні та мінеральні води.

Останнім часом в Україні широко згадується оздоровчий туризм, який можна розглядати як напрямок оздоровчого туризму. Термін Wellness (від англійської *be well* – хороше здоров'я) було запроваджено 1959 року американським лікарем Холбертом Данном для опису здорового життя. В українській мові термін «велнес» не має точного еквівалента, тому використовується запозичене слово, в тому числі через кириличне написання – благополуччя. Благополуччя є не лише предметом серйозних літературних досліджень, а й центром життя мільйонів людей у всьому світі. Ось чому сучасна оздоровча індустрія така сильна. Він включає 10 основних секторів, таких як: догляд за красою, антивіковий (омолоджуючий), здорове харчування, фітнес, профілактика здоров'я, велнес і спосіб життя, нерухомість, спа, термальні джерела, велнес на робочому місці, оздоровчий туризм [27].

«Спа» – це комплексні оздоровчі або естетичні програми, технології та процедури відновлення здоров'я та краси людини, що впливають на всі 6 органів чуття: зір (природні інтер'єри та пейзажі), слух (композиція зі звуків та тиші, музика); нюх (аромати або їх повна відсутність), дотик (тепло, холод та тактильні дії); смак (баланс 4-х основних смаків: кисло-солоний); інтуїція або підсвідомість (становить найвище почуття задоволення та комфорту).

Якщо «спа-туризм» (традиційний медичний, санаторно-курортний, лікувально-клінічний) спрямований на подолання конкретних захворювань та оздоровлення чи корекцію організму, то «велнес» (оздоровчий) туризм – це принципово новий напрямок, призначений для фізичного та психічно здорового. люди. і спрямована на підтримку загального стану здоров'я та соціального благополуччя [24].

Всесвітній інститут здоров'я визначає здоров'я як проактивну (проактивну) діяльність та спосіб життя для досягнення цілісного здоров'я та фізичного, розумового, духовного та соціального благополуччя[27]. Це визначення ґрунтується на визначенні «здоров'я» Всесвітньої організації охорони здоров'я, яке розглядає здоров'я як стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не просто регрес хвороби чи недуги [24].

Практика оздоровчого туризму до 2020 року будується виходячи зі специфіки профілю двох груп оздоровчих туристів, наприклад: туристів, основною метою поїздки яких є отримання оздоровчих послуг (на їхню частку припадало 13% загального обсягу оздоровчих поїздок); туристи, мали іншу мету поїздки, але нерідко із задоволенням користуються деякими оздоровчими послугами (з їхньої частку припадає 87% всіх оздоровчих поїздок) [28].

Специфіка туристичної велнес-індустрії характеризується її різноманітністю і включає: самостійні оздоровчі курорти, оздоровчі готелі, санаторії, санаторії, духовні центри, духовні ретрити, центри

самовдосконалення, круїзні оздоровчі подорожі морями, річками, озерами, альтернативні медичні центри, центри схуднення, косметологічні, пластичні, антивікові та стоматологічні центри, спортивно-оздоровчі центри.

Стиль, дизайн, зручності та обладнання велнес-курортів та готелів знаходяться в повній гармонії з навколишнім середовищем та місцевою культурою і тому дуже впливають на враження гостей. Вони віддають перевагу невеликим спорудам, модифікованим матеріалам і кольорам, що створюють відчуття близькості до природи, приділяють увагу оснащенню приміщень тренажерами, невеликими тренажерними залами, різноманітним спа-послугам, здоровому меню, органічним продуктам і т.д.

Таким чином сьогодні існують як традиційні, так і нові напрямки оздоровчого туризму.

1.2. Лікувально-оздоровчий туризм в системі охорони здоров'я в Україні та туристичного бізнесу

Оздоровчий туризм є відносно новим явищем, яке розвинулося протягом останніх двох десятиліть. Спочатку вважалося, що тренд оздоровчого туризму порушується людьми, які шукають дешевші альтернативи косметичним процедурам; однак все більше життєво важливих процедур для здоров'я (таких як операції на серцевих клапанах або трансплантація колінного суглоба) пропонують і розглядають у таких країнах, як Таїланд, Сінгапур, Індія, Тайвань або Малайзія. Крім того, нині туристи замість довгострокових напрямків віддають перевагу коротшим подорожам; короткі відстані, середні та відомі пункти призначення. Крім того, до 2030 року відвідування друзів і родичів, здоров'я, релігія та інші цілі становитимуть 31% усіх міжнародних прибуттів (UNWTO, 2013). Отже, поява глобального ринку медичних послуг має глибокі наслідки для інших секторів, таких як медичне страхування, надання медичних послуг, державне

фінансування охорони здоров'я та поширення медичного споживацтва. Це змінило правила на рівні країни. Зокрема, у Європі всі 28 держав-членів заявили про себе як про напрямок медичного туризму, пропонуючи різноманітні процедури, а з ратифікацією Директиви ЄС щодо транскордонного медичного обслуговування 2013 року створено основу для здійснення громадянами Європейського Союзу своїх права на медичне лікування в будь-якій державі-члені (Європейський парламент, 2011). Ці європейські країни могли б стати міжнародними службами охорони здоров'я, але, наприклад, дані для Великобританії свідчать про те, що Сполучене Королівство тепер не є нетто-імпортером пацієнтів, а є явним нетто-експортером медичних мандрівників. У 2010 році приблизно 63 000 мешканців Великої Британії вирушили на лікування, тоді як близько 52 000 пацієнтів шукали лікування у Великобританії. У випадку з Іспанією, згідно з дослідженням Euromonitor (2014), медичний туризм зріс у поточному вартісному вираженні на 1%, причому багато в'їзних туристів їдуть до Іспанії за протезуванням коліна та спини з Німеччини та для стоматологічної хірургії з Великобританії та Росії і арабські пацієнти, які зазвичай шукають косметичні процедури. Лікування також дешевше, ніж в інших європейських країнах, і прогнозується, що медичний туризм продемонструє здорове зростання в найближчі роки завдяки рекламним зусиллям Іспанського офісу туризму та приватного сектору, щоб позиціонувати Іспанію серед основних варіантів лікування в Європі. Отже, очікується, що Іспанія залишатиметься привабливим напрямком для іноземних туристів, головним чином через зручність ціни та якість медичного обслуговування. Поняття оздоровчого туризму нещодавно з'явилося в міжнародному науковому співтоваристві для позначення подорожей. в інші країни, щоб отримати медичне лікування за нижчою ціною або уникнути списків очікування в країні походження. Медичний туризм розглядається як нова ніша, навколо якої будується глобальна пропозиція послуг. Вважається, що це інновація продукту,

розроблена в основному готельною індустрією – разом із медичними готелями – і медичними організаціями, і спрямована як на національні, так і на міжнародні ринки. туризм; на окремих територіях він став альтернативою сезонному характеру туристичного попиту. Отже, посередники (компанії медичного туризму) набувають нового значення.

Проте, незважаючи на описану практичну та академічну значущість, існує небагато теоретичних чи емпіричних досліджень, щоб окреслити цей сектор і охарактеризувати цю нову пропозицію, тому залишається дослідницька прогалина щодо теми. Зокрема, не вистачає інтегративної перспективи, яка б враховувала всі нові проблеми, пов'язані з медичним туризмом та оздоровчим туризмом, і все ще існує потреба в уточненні різних понять. Крім того, було зроблено заклик до більшого емпіричного дослідження медичного туризму в Європі, стверджуючи, що таке дослідження сприятиме знанням про мобільність пацієнтів і ширшій теорії медичного туризму. Більшість емпіричних досліджень було проведено в деяких географічних регіонах, таких як Азія, здебільшого щодо Індії, Гонконгу та Кореї. Тим не менш, відмінності в розвитку оздоровчого (медичного та оздоровчого) туризму в різних географічних регіонах, зокрема туристичних напрямків, що розвиваються, і зрілих, потребують додаткових досліджень. Важливо відзначити, що з прогнозованим зростанням медичного туризму, оскільки він вважається одним із секторів туризму, що найшвидше розвивається у світі, потреба дізнатися більше про нього є терміною, особливо щодо його наслідків для регулювання. Коста-дель-Соль, зрілий напрямок в Іспанії, викликав зростаючий інтерес до літератури щодо сезонного попиту і сприйняття жителями розвитку туризму.

Підсумовуючи, незважаючи на вже опубліковану роботу щодо оздоровчого туризму, продовжує існувати, по-перше, безліч подібних і змішаних концепцій (більшість попередніх досліджень аналізували різні аспекти цього виду туризму, головним чином медичного туризму, без

подання чіткої та інтегрованої структури його аналізу). Щоб відповісти на ці два дослідницькі прогалини, два основних дослідницьких питання в цьому документі визначаються як: Які види діяльності задіяні в сегменті оздоровчого туризму? Чи можуть компанії туристичного сектора розробити стратегії розширення на основі оздоровчого туризму в зрілих напрямках? Щоб відповісти на запитання 1, була запропонована концептуальна основа. Для відповіді на 2 було дотримано чотири етапи: огляд літератури, аналіз веб-контенту, анкетування та інтерв'ю. На основі змішаного методу було проаналізовано емпіричні дані з телефонної анкети, проведеної на випадковій вибірці закладів оздоровчого туризму з самостійно розробленого набору даних, і з особистих інтерв'ю, щоб описати тематичне дослідження зрілого та морського туризму. призначення на іспанському узбережжі Середземного моря (Коста-дель-Соль в Андалусії). Зібрані дані дозволили описати сектор, визначити чинники та перешкоди для сектору оздоровчого туризму в Коста-дель-Соль, а також запропонувати деякі майбутні стратегії. Отже, це дослідження усуває існуючі прогалини, по-перше, забезпечуючи спрощену структуру, яка об'єднує різні концепції та підходи до оздоровчого туризму, і, по-друге, ілюструючи всю складність континууму різних практик, пов'язаних із пропозицією оздоровчого туризму, на прикладі дослідження зрілого призначення.

Відповідно до ОЕСР, медичний туризм пов'язаний із більш широким поняттям оздоровчого туризму, який включає історичні попередники курортних міст і прибережних місцевостей та інших терапевтичних ландшафтів. В літературі оздоровчо-медичний туризм розглядається як поєднане явище з різними акцентами. Лікувально-оздоровчий туризм – це «організована подорож за межами місцевого середовища для підтримки, покращення або відновлення душевного та тілесного благополуччя людини», а медичний туризм розмежовується на «організовану подорож за межі природної юрисдикції охорони здоров'я для покращення або відновлення

здоров'я людини через медичне втручання». Було висловлено припущення, що іноді межі між цими термінами не завжди чіткі, оскільки «існує континуум від оздоровчого (або оздоровчого) туризму, що включає релаксаційні вправи та масаж, до косметичної хірургії (від стоматології до серйозних втручань), операцій (таких як реанімація кульшового суглоба) розміщення та трансплантації), до репродуктивних процедур і навіть до «смертельного туризму». Оздоровчий туризм – це сукупність усіх зв'язків і явищ, що є результатом подорожі та розміщення туристів, основною метою яких є збереження або зміцнення їхнього здоров'я, таке визначення прийнято в цій статті. Туристи все більше вимагають загальних послуг, пов'язаних зі здоров'ям, таких як психічне та духовне оновлення, рекреаційні заходи, спорт тощо, тому оздоровчий туризм стає все більш популярним. Цим туристам потрібен комплексний пакет послуг, включаючи догляд за красою та фітнесом, харчування та здорову дієту, а також релаксацію та медитацію.

1.3. Соціальні аспекти лікувально-оздоровчого туризму

Нещодавно, використовуючи аналіз головного шляху, унікальний кількісний підхід та підхід на основі цитування, проаналізовано значні траєкторії розвитку, важливу літературу та останні активні напрямки досліджень у медичному туризмі, виявлено два відмінні шляхи розвитку. Один шлях більше зосереджується на еволюції медичного туризму, факторах мотивації, маркетингових стратегіях та економічному аналізі, тоді як інший шлях наголошує на трансплантації органів та пов'язаних з цим питаннях. Цікаво, що ці два шляхи в кінцевому підсумку зливаються в загальний вузол у мережі цитування, яка передбачає, що пересадка на благоустрій буде майбутнім напрямком досліджень. Проте у сучасній літературі терміни «оздоровчий туризм», «медичний туризм» і «велнес-туризм» все ще

використовуються дуже вільно та несистематично. Отже, існує потреба розрізняти ці терміни.

Медичний туризм – це поїздка за кордон для лікування та догляду, щоб отримати повний і поглиблений огляд визначень медичного туризму. Він продається як нішевий продукт, який включає як медичні послуги, так і туристичні пакети, за умови, що зв'язок медичних подорожей із туризмом старий. Лікування може варіюватися від високоінвазивних операцій (шліфовка серця, стегна та пластична хірургія) до менш інвазивних процедур (стоматологічна робота) та оздоровчих процедур. Велнес буде розглянуто окремо в цій роботі. Спочатку вважалося, що цю тенденцію медичного туризму викликають люди, які шукають дешевші альтернативи косметичним процедурам, однак у таких країнах, як Таїланд, Сінгапур, Індія, пропонуються та розглядаються дедалі важливіші процедури для здоров'я (такі як операції на серцевому клапані чи трансплантація колінного суглоба) на Тайвані або Малайзії. Насправді існують різні практики, такі як хірургічний (який передбачає певні операції) та терапевтичний туризм (який включає лікувальні процедури). Значна частина медичного туризму є коротко-віддаленою та діаспорною, незважаючи на те, що вона є частиною все більш глобального медичного туризму. галузь, яка пов'язана з індустрією туризму. Існує потреба у розмежуванні та інтеграції концепцій. Крім того, хоча оздоровчий туризм є потенційним джерелом доходу, він також конкурує з вітчизняним сектором охорони здоров'я.

Отже, це може перенести деякі проблеми охорони здоров'я розвиненого світу в країни, що розвиваються. Тому, необхідний подальший аналіз цієї теми. Як рушійні сили ринку для медичного туризму можна розглядати фактори стимулювання та притягування. Фактори спонукання в регіоні походження мандрівників, які пояснюють попит на медичний туризм, як відомо, включають відсутність передових медичних технологій чи досвіду, якість послуг та існування юридичних, моральних чи релігійно-

етичних проблем, наприклад у випадок репродуктивного туризму. З точки зору факторів притягання, які формують рішення пацієнтів, туристи можуть оцінити потенційний пункт призначення на основі його результатів у забезпеченні здорового середовища для відвідувачів. Нещодавно дослідниками були розглянуті фактори стимулювання та спонукання медичного туризму. Фактори тяги зосереджені на пропозиції для медичного туризму. Вони переважно пов'язані з напрямком медичного туризму, таким як загальне середовище країни (наприклад, стабільна економіка, імідж країни), охорона здоров'я та туристична галузь країни (наприклад, витрати на охорону здоров'я, популярний туристичний напрямок), а також якість медичного обслуговування, заклади та послуги (наприклад, якісне обслуговування, акредитація, репутація лікарів). Як наслідок, низка урядів, наприклад, уряд Сінгапуру, прагнуть розвивати медичний туризм задля подальшого розвитку своєї індустрії туризму, зважаючи, що такі зусилля можуть збільшити як кількість туристів, так й туристичні доходи. Зовсім нещодавно було розроблено індекс лікувально-медичного туризму для вимірювання привабливості країни як місця медичного туризму з точки зору загального середовища країни, витрат на охорону здоров'я та привабливості туризму, якість медичних закладів і послуг.

Медичне оздоровлення схоже на медичний туризм, і в літературі можна розглянути різні типи оздоровлення: бальнеологія/теплотерапія, таласотерапія та харчування/схуднення. Бальнеологія/термальне лікування можна порівняти з курортами, але вони вимагають професійних медичних послуг і нагляду, і іноді відомі як бальнеотуризм. Таласотерапія включає розвиток терапевтичних практик з використанням корисних аспектів морського середовища, таких як клімат, морська вода, водорості, водорості, грязі та пісок. Харчування/втрата ваги включає широкий спектр процедур, пов'язаних із втратою ваги, дієтами, програмами здорового харчування,

детоксикацією, рецептами проти ожиріння та лікуванням харчових розладів, таких як анорексія та булімія.

Відповідно до Бушеля та Шелдона [77], оздоровчий туризм – це всеосяжний термін, що стосується медичних, оздоровчих, спортивних/фітнес-туристичних, пригодницьких чи трансформаційних типів подорожей, які покращують самопочуття людини. Вони визначають оздоровчий туризм як «цілісний спосіб подорожі, який об'єднує прагнення до фізичного здоров'я, краси чи довголіття та/або підвищення свідомості чи духовної обізнаності та зв'язок із суспільством, природою чи божественною таємницею». Термін оздоровчий широко використовується по відношенню до туризму, і в історичному плані оздоровчий туризм є першим проявом оздоровчого туризму, якщо розглядати діяльність Стародавнього Риму та Греції та європейської еліти під час вісімнадцятого та дев'ятнадцятого століть. Нещодавно Фойгт і Пфорт [76] зосередилися на розвитку оздоровчих напрямків, включаючи важливість автентичності та унікальності, надавши міжнародні тематичні дослідження та приклади з відомих і нових напрямків оздоровчого туризму. Лікувально-оздоровчий туризм – це сукупність усіх взаємозв'язків і явищ, які є результатом поїздки, основною метою якої є збереження та зміцнення здоров'я, яка, з боку пропозиції, потребує спеціальної туристичної інфраструктури для розвитку (зокрема, потребує об'єктів, які включають оздоровчі послуги). і нічліг гостей). Здоров'я – це більше психологічний, ніж фізичний стан, це стан здоров'я, який характеризується гармонією тіла, розуму та духу. Після огляду літератури розглядаються наступні теми: спа, краса та антистаріння, спорт і фітнес, духовний туризм.

Spa – це абревіатура від *Sanus per Aquam* (лат. здоров'я через воду), що означає терапію на водній основі, і його визначають як організацію, спрямовану на покращення загального самопочуття за допомогою різноманітних професійних послуг, які сприяють відновленню розуму, тіло, і

дух. Наразі це одна з найбільш швидкозростаючих підгалузей оздоровчого туризму. Зазвичай у спа-центрах подають звичайну водопровідну воду з додаванням солі або добавок. Користь СПА для організму зосереджена на перепадах температури і дії тиску води на тіло. Beauty and anti-aging включає різні програми, які можуть допомогти жінкам і чоловікам отримати ідеальну статуру, що стосуються косметичних послуг, косметики, дерматології, а також послуг, які конкретно стосуються проблем здоров'я та зовнішнього вигляду, пов'язаних із віком. Спорт і фітнес – це сприятливий досвід, який передбачає участь у заняттях спортом на дозвіллі або в організованому змагальному середовищі, включаючи можливості оцінити та покращити свій рівень фізичної форми за допомогою спеціаліста. Нарешті, духовний туризм – це універсальна подорож, яка базується на навмисному пошуку зв'язку з духовним я. Зазвичай цього досягають шляхом свідомого відвідування шанованого місця для участі в релігійній відданості.

Щоб знайти, проаналізувати та впорядкувати різні практики навколо оздоровчого туризму, щоб мати можливість пізніше описати тематичне дослідження, було проведено огляд літератури в три етапи: збір даних, аналіз даних та синтез. Дані про статті, опубліковані в цій галузі, були зібрані з таких баз даних, як ISI Web of Knowledge і Scopus, серед інших. Шукалися різні комбінації елементів оздоровчий, медичний та оздоровчий туризм. Доповіді були відібрані відповідно до їх теми та включення емпіричних даних. Було знайдено декілька статей, зокрема огляди літератури, кількісні дослідження та якісні дослідження.

РОЗДІЛ 2

ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

2.1. Становлення і розвиток лікувального туризму в Україні

Характерною рисою сучасного світового ринку туризму є прискорення його глобалізації та посилення міжнародної конкуренції. Дана тенденція об'єктивно мотивуватиме до розвитку та зміцнення впливу розвинених туристичних регіонів, та послаблювати позиції тих країн, де туризм не перетворився на домінуючий сектор економіки, не має необхідної підтримки влади та розвивається переважно стихійно.

Україна має виняткові рекреаційно-туристичні ресурсні можливості, але не встигла розвинути та об'єднати всі основні ланки індустрії туризму в єдиний ланцюг, загроза перетворитися на аутсайдера на світовому туристичному процесі може стати більш ніж очевидною. Це застереження впливає і з специфічних умов та особливостей розвитку туристичного ринку.

В останні роки простежується одновекторність в розвитку туристичного ринку, де домінуючим напрямом є виїзний туризм. Водночас відсутні необхідні інституційні преференції для розвитку внутрішнього та в'їзного, лікувально-оздоровчого туризму в регіонах, що фактично перетворило туризм у постійний та потужний канал відтоку валютних ресурсів країни. Це породжує хронічний дефіцит оборотних коштів, необхідних для задоволення потреб внутрішнього ринку. Ця обставина не може не відбиватися на обсягах залучення фінансових ресурсів у розвитку інфраструктури лікувально-оздоровчого туризму в регіонах України. Для забезпечення інтеграції українських регіональних туристичних продуктів на міжнародний ринок, необхідно посилити роль держави у сфері модернізації

екологічної інфраструктури санаторно–курортних та лікувально-оздоровчих підприємств. В першу чергу, шляхом формування ефективної моделі співпраці влади, бізнесу та суспільства на основі програмних положень «зеленої» економіки у регіонах [44].

Як відзначають фахівці, формування ринку лікувально-оздоровчого туризму є результатом дії кількох груп факторів. Як основні, наведемо такі: соціально-економічні чинники (рівень соціально-економічного розвитку рекреаційної території, політична та фінансова стабільність, зростання суспільного багатства та доходів населення); рекреаційно-ресурсний потенціал (природного та антропогенного походження); стан туристичної інфраструктури та екології у регіоні прийому туристів; фактор географічного положення (особливо по відношенню до головних регіонів задоволення туристичного попиту); соціокультурний фактор (скорочення робочого часу, зростання вільного часу, менталітет туристів та пріоритети в системі духовних та культурних цінностей тощо) [40].

Просторово-часове поєднання цих груп факторів зумовлює формування стабільних туристичних потоків, що, у свою чергу, веде до зародження, формування та розвитку курортних регіонів, що характеризуються певною інтенсивністю рекреаційного руху. Загалом Україна поєднує три найважливіші умови туристичного розвитку: історико-культурні визначні пам'ятки, природне середовище та їх транспортну доступність. Для повноцінного розвитку ринку туризму, досягнення ефективних результатів важлива саме їхня сукупність.

Туристична привабливість курортної території формується насамперед наявністю природних туристичних ресурсів, історико-культурних ресурсів, задовільного стану навколишнього середовища, рівня соціально-економічного розвитку регіону. Відмітимо, що сучасна індустрія туризму характеризується високими темпами розвитку [4].

Дослідження даних статистики дають змогу оцінити внесок рекреаційно-курортних підприємств у розвиток матеріальної бази лікувально-оздоровчого туризму України.

Привертає увагу зниження загальної кількості іноземних туристів, яких обслужили туроператори та турагентства на підставі програм їх перебування у регіоні. Це свідчить про те, що іноземні туристи віддають перевагу самостійним поїздкам, не вдаючись до послуг туроператорів. Водночас позитивною тенденцією є зростання ринку екскурсійних послуг.

Серед причин зниження туристичних потоків, фахівці туристичного бізнесу та представники органів влади виділяють: нестабільну економічну ситуацію у країні; недостатнє залучення інвестицій у туристичну інфраструктуру регіону; відсутність екологічної сертифікації туристичного продукту. А також відсутність стратегії розвитку підприємництва у сфері туризму та рекреації, слабе позиціонування регіону на міжнародному туристичному ринку, нераціональне використання природних ресурсів, відсутність системи управління якістю послуг у більшості готелів.

Проведені дослідження потенціалу ринку лікувально-оздоровчого туризму в Україні та динаміка в'їзного туризму переконують у необхідності розробки маркетингової стратегії розвитку курортних територій, регіональних програм системного розвитку та підтримки рекреаційних підприємств валеологічного типу, підвищення конкурентоспроможності санаторно-курортних послуг. Стратегія розвитку курортів України буде більш ефективною за рахунок формування на міжрегіональному рівні стратегічних альянсів регіональної влади та туроператорів, підприємств гостинності.

У зв'язку з цим цікавий досвід ринкових трансформацій на курортах Болгарії. Розглядаючи стратегію розвитку курортів у Болгарії, слід зазначити, що в країні було створено Союз бальнеології та СПА туризму (БСБСПА). В організацію входять 21 об'єкт розміщення категорії 4-5 у різних містах

країни та кілька туроператорів, серед яких «Альма-тур», «КІТТ», «Солвекс», Sunlight travel. Союз позиціонує Болгарію на міжнародному ринку не лише як пляжний, але і як бальнеоспа- та веллес- напрямок, щоб забезпечити цілорічний турпотік.

З метою залучення інвестицій, українським рекреаційним підприємствам слід враховувати і досвід фахівців Польщі щодо впровадження методів експрес – оцінки результатів економічної діяльності підприємств санаторно-курортної сфери [8].

Таким чином, комплексний підхід до формування сучасного ринку лікувально-оздоровчого туризму в Україні диктує необхідність вдосконалення нормативно-правової бази, що регулює правовідносини у сфері модернізації санаторно-курортного комплексу регіонів, системи оподаткування, вирішення питань власності, системи державного регулювання та підтримки туристичної діяльності.

Сфера туризму є однією з перспективних статей бюджету, тому серед першочергових завдань стоїть вирішення питання його стратегічного розвитку. В Україні розвиток санаторно-курортного та туристичного комплексів є пріоритетним напрямком розвитку економіки.

Шляхи подальшого розвитку туристичної та санаторно-курортної галузі відображені у документах стратегічного планування. Метою державної програми є формування сучасного міжнародного туристичного центру в Україні, який відповідатиме таким критеріям, як: цілорічність, затребуваність та конкурентоспроможність.

Основними проблемними питаннями у цільовій програмі було визначено:

- високий рівень зносу основних фондів та медичної бази колективних засобів розміщення;
- невідповідності завдань збереження екологічно-чистого природного середовища для забезпечення функцій рекреаційного регіону;

- високий рівень «тінізації» ринку надання туристських послуг;
- сезонність роботи санаторно-курортного комплексу;
- нерівномірність розвитку туристичного потенціалу регіону.

Урядом України стратегічною метою розвитку визначено формування сучасного туристично-рекреаційного потенціалу, яке буде характеризуватися конкурентоспроможністю, затребуваністю, різноманітністю пропонуваного лікувально-оздоровчих послуг та високою якістю обслуговування [54].

Крім того, державним структурам у цій сфері необхідно здійснювати широкомасштабну інформаційну підтримку. Вона може проводитись шляхом формування чітких державних програм зміцнення іміджу регіону, створення та просування її туристичного бренду з акцентами на унікальність та переваги лікувально-оздоровчого туризму. Для цього необхідно підвищити рівень розвитку інфраструктури об'єктів та розробити рекламну кампанію із залучення туристів до санаторних установ з метою лікування, оздоровлення та профілактики в період міжсезоння, тим самим буде усунуто причину пікового навантаження на такі установи у літній період.

Перехід на цілорічний цикл роботи підприємств галузі забезпечить реконструкція об'єктів санаторно-курортного комплексу на основі державно-приватного партнерства. Це найбільш перспективний та інноваційний спосіб об'єднання зусиль органів влади та приватного бізнесу, який надалі за стратегічно вибудованої політики призведе до збільшення внутрішнього та зарубіжного туристичного потоку [60].

Для вирішення екологічних проблем необхідно забезпечити досягнення нормативної якості довкілля для розвитку рекреаційних ресурсів, ефективне використання, охорону та відновлення рекреаційних ресурсів.

Виходячи з перерахованого вище, можна зробити висновок про те, що Україна має перспективи для розвитку лікувально-оздоровчого туризму. При врахуванні сильних сторін дестинації та продуманого розвитку існуючих туристично-рекреаційних ресурсів можливе досягнення серйозних

результатів. Можна виділити такі напрямки, яких необхідно дотримуватись для подальшого розвитку санаторно-курортного комплексу:

- поліпшення матеріально-технічної бази санаторно-курортного комплексу (реконструкція будівель санаторіїв та пансіонатів, модернізація обладнання).

- збільшення туристичного потоку (за рахунок внутрішніх туристів), а також підвищення попиту на лікувально-оздоровчий туризм як серед осіб похилого віку, так і молоді.

- зростання якості обслуговування відповідно до закордонних стандартів та досягнення оптимального співвідношення «ціна-якість».

- забезпечення сфери кваліфікованими кадрами у сфері курортології, зростання професіоналізму та творчої ініціативи працівників цієї сфери.

- формування позитивного іміджу України як цілорічного, безпечного та комфортного туристичного регіону (створення впізнаваного бренду курортного регіону).

- застосування механізмів державно-приватного партнерства для ефективнішого процесу розвитку санаторно-курортної галузі [60].

На закінчення слід зазначити, що шляхи реформування санаторно-курортного та туристичного сектора в Україні, викладені в цьому розділі, повинні позитивно вплинути на даний сектор і збільшити його затребуваність та конкурентоспроможність на сучасному ринку послуг, що надаються. А з урахуванням глобальних тенденцій на збільшення попиту на внутрішній туризм, правильний вибір стратегії на підвищення якості сервісу, розширення асортименту пропонованих лікувально-оздоровчих програм, конкурентні переваги дозволять курортам стати ще більш привабливими і доступними для більшості українців, а надалі завоювати свою нішу на міжнародному ринку туристичних послуг.

2.2. Сучасний стан та актуальні проблеми функціонування лікувально-оздоровчого туризму в Україні

Оздоровчий туризм здійснюється з метою зміцнення здоров'я і передбачає перебування в санаторно-курортних установах. Він характеризується більшою тривалістю подорожі, більшою тривалістю перебування в одному місці і відвідуванням меншої кількості міст. Останнім часом спостерігається зростання інтересу туристів до оздоровчого туризму. Причинами цього є: сучасний ритм життя, екологія, стреси. Метою аналізу є визначення з сучасного стану, специфіки функціонування туристичної інфраструктури, вивчення зовнішніх і внутрішніх факторів та основних тенденцій та перспектив розвитку медичного й лікувально-оздоровчого туризму в Україні. Цей вид туризму має перспективи для розвитку як в Україні (яка має для цього усі фактори: клімат, мінеральні води найрізноманітніших типів, вигідне географічне положення), так і у всьому світі. Для розвитку оздоровчого туризму в Україні, який насамперед пов'язаний із діяльністю курортів, необхідною умовою є наявність таких факторів як: різноманітні та багаті природні ресурси (гористий рельєф, морське узбережжя, м'який клімат, велика кількість мінеральних та термальних джерел); розвиток інфраструктури, здатної задовольнити потреби споживача; внутрішня політична та економічна стабілізація.

Україна має досить розвинену туристичну інфраструктуру, яка почала створюватися ще в ХІХ ст., а це вагомий фактор для розвитку лікувального туризму. У багатьох регіонах України є всі передумови розвитку медичного туризму [1]:

- Цінні природні рекреаційні ресурси
- Високкокваліфікований медичний персонал
- Розвинута спеціальна інфраструктура

Проте на сьогоднішній день певна частина громадян України звертається за якісними медичними послугами до зарубіжних клінік, та реабілітаційних центрів, таким чином не даючи можливості розвитку вітчизняній рекреації. Однією з найактуальніших проблем у санаторно-курортній галузі є значне зменшення державного фінансування та зниження ефективності управління спеціалізованими лікувально-оздоровчими закладами. Також існує проблема, пов'язана з недостатньою потужністю внутрішніх та зовнішніх туристичних потоків. Адже туристи просто не зацікавлені у виборі пропозицій лікування та оздоровлення саме на території України. Отже, варто звернути увагу на залучення туристів з інших країн різними методами, а саме:

- Модифікація у структурі надання послуг;
- Впровадження сучасних технологій оздоровлення;
- Доповнення існуючої системи відновлювального лікування.

Отже, виникнення та розвиток лікувально-оздоровчого та медичного туризму в нашій країні зумовлені наявністю природних, рекреаційних ресурсів. Таким чином, ми довели що, оздоровчий туризм – один із найперспективніших видів туризму України, що розвивається під впливом низки політичних та економічних факторів, які зумовлені процесами, що відбуваються в країні. Наша держава має значний природний потенціал для розвитку цієї галузі, важливим фактором є національно-етнографічна особливість, яка проявляється у своєрідній етнографічній культурі.

Санаторно-курортна діяльність у нашій державі регулюється Законом України «Про курорти», чинною нормативно-правовою базою, яка регламентує її функціонування, раціональне і економне використання природних лікувальних ресурсів та їх охорону, декларуючи доступність лікування для громадян усіх вікових груп, інвалідів, ветеранів війни та праці та ін. Але моніторинг природних лікувальних ресурсів і природних територій курортів в Україні практично не ведеться, на відміну від розглянутих країн,

окрім тих курортів, на яких знаходяться підприємства ПрАТ «Укрпрофоздоровниця», яке здійснює спостереження за станом бальнеологічних ресурсів. Загалом, нашій країні не вистачає єдиного державного органу, який би повністю контролював ринок лікувально-оздоровчих послуг, а не якісь його окремі частини.

У країнах Центральної Європи існує можливість лікування та оздоровлення як за кошти Національних фондів охорони здоров'я, виплат за медичним страхуванням громадян, так і за власні кошти. В Україні, в свою чергу, отримати послуги з лікування та оздоровлення на сьогодні можна загалом тільки за свій кошт, що доволі дорого при поточному рівні цін і середньомісячній зарплаті, та скориставшись знижками від профспілкових організацій. Так, з 2015 року було відмінено фінансування лікування з боку Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності. Лікування в українських закладах на основі медичного страхування не користується попитом через неорганізовану систему страхування населення в цілому.

За кількісними показниками лікувально-оздоровчого туризму Україна також не поступається досліджуваним країнам Центральної Європи.

За кількістю лікувально-оздоровчих підприємств Україна випереджає країни регіону. Станом на 2015 рік у нашій країні нараховувалось 404 заклади, що менше ніж у цілому регіоні всього лише на 70 підприємств.

За 2015 рік в українських закладах пройшли лікування 651 943 чоловік, що більше у 2,1 рази, ніж у закладах Словаччини, але менше на 1,7% ніж в Угорщині; на 12,2% ніж в Польщі; на 12,3% ніж у Чехії.

Крім того, за невисоку ціну для гостей, окрім проживання у санаторіях та готелях, пропонують додатково лікування, у той час як лікувальні процедури у досліджених країнах Центральної Європи оплачуються додатково. Оскільки мінімальний термін лікування в Україні становить 12 днів, то виходячи з того, що вартість лікування складатиме від 288 у.о. за 1

людину, не кожен українець зможе собі це дозволити. Адже середньомісячна зарплата українця складає приблизно 203 у.о. Тому лікування популярне тільки серед заможних категорій суспільства. Для порівняння: середньомісячна зарплата у Польщі – 815 у.о, у Чехії – 863 у.о., у Словаччині – 828 у.о. і в Угорщині – 531 у.о. [8]

У цих країнах місцеві туристи можуть дозволити собі лікування та оздоровлення як на вихідних, так і протягом більш тривалого проміжку часу.

Порівняльна характеристика ринку лікувально-оздоровчих послуг України та країн Центральної Європи свідчить про те, що вітчизняний ринок має свої проблеми. І хоча за кількісними показниками діяльності Україна не поступається досліджуваним країнам, проте ми можемо перейняти їх досвід організації лікувально-оздоровчого туризму шляхом створення єдиного органу контролю, моніторингу та підтримки курортів та підприємств. Потрібно створити законодавчі та нормативні акти, які б виключали суперечності щодо трактування терміну «лікувально-оздоровчого туризму» та його основних понять. Важливо акцентувати увагу на реконструкції старих закладів та зведенні нових, готельного типу, а також переобладнанні номерів на одно- та двомісні. Створення та розвиток додаткової інфраструктури для проведення вільного часу сприятиме більш тривалому перебуванню на курортах, а ретельніша підготовка медичного персоналу вузької спеціалізації зі знанням декількох мов вплине на підвищення рівня якості обслуговування та ін.

Саме спираючись на можливості використання досвіду країн Центральної Європи, серед перспективних напрямків розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні можна виділити приваблення інвестицій у даний ринок, поліпшення державно-приватного партнерства, зведення нових закладів та повне переоснащення старих, вдосконалення та популяризацію системи медичного страхування населення, рекламну діяльність з просування

лікувально-оздоровчого продукту та створення санаторно-курортного бренду.

2.3. Соціально-економічні фактори перспективних напрямів розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні

В Україні одна із найбільш привабливих й перспективних це туристична галузь, котра має значний потенціал для стрімкого розвитку. В межах української і міжнародної туристичної галузі досить яскраво визначився окремий вид діяльності – а саме, лікувально-оздоровчий та медичний туризм [11, 22, 35, 37, 49]. Лікувально-оздоровчий туризм зазвичай поділяють на лікувальний, мета якого це власне терапія, лікування, реабілітація після захворювань та профілактичний (wellness-туризм), орієнтований на підтримання організму у здоровому стані і збереження балансу поміж фізичним й психологічним здоров'ям людини [1, с. 46]. Спа-туризм (більш традиційний лікувальний, санаторно-курортний, медичний/клінічний) спрямований на здолаття існуючих конкретних захворювань, реабілітацію або ж корекцію тіла, а оздоровчий туризм це принципово нова течія, яка розрахована на здорових фізично й ментально людей і спрямована на підтримку соціального благополуччя та загального здоров'я [7, 9–11]. У свою чергу, термін «wellness» у науковій літературі виник порівняно нещодавно і означає чудовий стан тіла, так душі, релаксацію, пожвавлення сил організму шляхом активної оздоровчої діяльності [3–5, 7, 11].

За класифікацією туризм лікувальних поїздок умовно можна віднести до спеціальних видів туризму, зокрема, туризму із лікувальною метою. Під таке визначення потрапляють не лише поїздки на курорт, а також й інші поїздки із метою лікування, наприклад задля операції у зарубіжній клініці [3, 7]. На українські курорти приїздить щоразу більша кількість туристів з інших

країн (в'їзний туризм) з метою лікування. Разом з тим, поїздки на курорт для певних категорій українських громадян оплачує держава (соціальний туризм) [1, 3, 4]. Наразі як в українській, так й в світовій літературі немає єдності відносно визначення понять, пов'язаних із «spa&wellness» індустрією, тобто лікувально-оздоровчим туризмом. Оскільки зазначена сфера визначається як відносно самостійна тільки із кінця ХХ століття, а також із тим, що представники цієї сфери і дослідники сповідують різні концепції її розвитку, які обумовлені історичними особливостями розвитку лікувально-оздоровчого туризму у різних частинах світу. Проведене дослідження літератури показує, що в дослідженні цієї сфери вживається низка різноманітних термінів [3, 5, 6, 8, 11].

Проте аналіз визначень існуючих понять чітко дає зрозуміти, що поняття «spa – лікувальний туризм» тотожні як за змістом, так й за обсягом до поняття «лікувально-оздоровчий туризм», що вживають у вітчизняній науково-дослідній літературі й поняття яке поширене в англomовній літературі «health tourism» (подорожі за здоров'ям) [7, 9, 10]. Наряду з ним також в фаховій англomовній літературі вживаються терміни: «wellness tourism», «wellbeing tourism», «health care tourism», «holistic tourism», «cure tourism», «medical tourism», «spa tourism», «health and wellness tourism» тощо. Уукраїнська фахова література водночас використовує терміни: «лікувальний туризм», «санаторно-лікувальний туризм», «оздоровчий туризм», «медичний туризм», інколи «spa-туризм», «wellness-туризм» та інші трактування [5–7, 9, 10].

Лікувально-оздоровчі послуги це одним із найбільш стійких видових туристичних ринків в Україні та пріоритетний напрям, що найбільше вимагає підтримки та скоординованого розвитку. Клієнт (пацієнт), коли обрає медичний туризм, матиме змогу одночасно відпочити, підлікуватись й покращувати зовнішній вигляд [1–3, 7]. Медичні spa- і wellness-центри пропонують для клієнтів оздоровчі й омолоджувальні програми, басейни,

фітнес-центри, комфортне проживання і здорове харчування з унікальним поєднанням трав'яних настоїв, йогу і медитацію, фітованни, й також розваги, екскурсії, спортивний відпочинок, фестивалі, гастрономію і енотерапію, таласотерапію й це далеко не повний перелік послуг для тих, потенційних туристів, що прагнуть скористатись послугами «медичного туризму» [5, 6, 8, 9].

Наразі в Україні основними центрами санаторно-курортного і оздоровчого туризму є гірські й передгірні райони Закарпаття, Івано-Франківської і Львівської областей, а також Чорноморське узбережжя, де наявна певна інфраструктура для розміщення туристів, котрі приїжджають на лікування і оздоровлення [1–3]. Але лікувально-оздоровчого туризму ринок України поки перебуває на стадії формування, і тому актуальним постає виявлення особливостей функціонування санаторно-курортної бази за умов сьогодення, й також проведення заходів, які спрямовані на вдосконалення організації надання оздоровчих та санаторно-курортних послуг [4, 5, 8].

Слід відзначити, що популярність європейських країн в туристів не є неоднаковою. Переважна більшість туристичних потоків спрямовані насамперед до західноєвропейських країн. Туристична сфера завжди відзначається доволі неоднозначними характеристиками і можливостями. Туризм в якості багатогалузевого й багатофункціонального явища характеризується найвищим рівнем еластичності відносно природних (екологічних), загальноекономічних, соціальних та політичних змін у будь-якій країні – потенційній дестинації. Класичний туризм, особливо в напрямі відвідування іноземних країн нашими співгромадянами, містить тенденції до розвитку, а такі специфічні напрямки, як лікувально-оздоровчий і медичний туризм, досить складно сприймаються не лише співвітчизниками, а й іноземними громадянами, котрі відвідують Україну [2–4, 9].

Турбота про здоров'я та підвищення життєвої активності постають як невід'ємна частина в сучасній системі цінностей. В наші дні дуже значного

поширення набуває перспективний напрям туризму – лікувально-оздоровчий. Зважаючи на зростання рівня захворюваності населення та погіршення стану його здоров'я і поширення соціально небезпечних й хронічних захворювань, вказаний напрямок туризму набуває все зростаючої популярності. Як і туризм у цілому, він мотивує розширення як міждержавних політичних, економічних, наукових і культурних зв'язків, так і поміж регіонами всередині країни. На особливу увагу у вирішенні завдання збереження відповідного рівня здоров'я населення вимагає медична галузь України та її окремі заклади, які виступають базовим підґрунтям в розвитку медичного і лікувально-оздоровчого туризму [1–3]. Запровадження й проведення медичної реформи в Україні, затвердження концепції та відповідних законів повинне дати поштовх до розвитку як суто медичної сфери, так й суміжних галузей, а зокрема медичного та лікувально-оздоровчого напрямів туризму. В контексті цього, здоров'я для кожної людини стає головною запорукою щасливого, повноцінного й тривалого життя. Здоровий спосіб життя починає бути все більш престижним та у всьому світі збільшується кількість людей, котрі хочуть підтримувати добру фізичну форму і мають потребу в ефективних антистресових програмах. Переважно це люди середнього віку, що надають перевагу для активного відпочинку та обмежені в часі. Також користуються особливо підвищеним попитом програми за типом «фіто-краса-омолодження» [4, 5, 7–9, 11].

Традиційно лікувально-оздоровчі методики розподіляють на основні:

- кліматотерапія (лікування за допомогою сприятливого клімату);
- бальнеотерапія (мінеральними водами);
- пелоїдотерапія (грязями), та додаткові: таласотерапія (морською водою); аеротерапія (гірським повітрям);
- спелеотерапія (мікрокліматом печер);
- фітотерапія (фітованнами, мікрокліматом фітоценозів, тобто сукупністю певного набору рослин) [3, 5, 6, 9, 10].

Перешкоджає для розвитку в'їзного туризму рівень сервісу, а зовсім не відсутність високотехнологічної медицини та кваліфікованих лікарів. Проте прогресу у вказаній сфері можна досягти, й за наявності єдиної координації в діяльності клінік та туристичних агентств в забезпеченні потрібних й достатніх умов для медичного і лікувально-оздоровчого туризму в Україні. Важливу роль повинне виконувати Міністерство охорони здоров'я та інші відповідні установи у регіонах у питаннях як державного регулювання, контролю за якістю послуг, так й по питаннях всебічної фінансової і організаційної підтримки. Проведений аналіз наявних умов та факторів надає змогу для активного різностороннього розвитку досліджених напрямів у туристичній галузі. Налагоджена координація та тісна співпраця усіх суб'єктів на ринку туристичних послуг, ефективне поєднання зусиль фахівців медичної і туристичної галузей, впровадження сприятливих законодавчих умов, формування прозорих механізмів фінансування, виділення цільового фінансування на відновлення й підтримку лікувально-оздоровчих і медичних закладів, розвиток та активне запровадження сервісного управління, й, першочергово, гарантування безпеки туристичної сфери дозволить розвинути саме в'їзний туризм, а особливо його лікувально-оздоровчу та медичну складові. Розвиток в Україні лікувально-оздоровчого туризму вимагає підтримки, узгоджених злагоджених дій у межах усієї сфери туризму в державі.

В Україні є достатня кількість курортів із різної спеціалізації, проте щоб заслужити на увагу іноземних та вітчизняних туристів, українським курортам слід вирішити цілий ряд проблем, які пов'язані із фінансуванням, управлінням та модернізацією галузі. Пропоновані сучасні стратегії сформовані для розвитку курортів державного й місцевого значення повинні врахувати запровадження та організацію ефективної системи фінансування санаторно-курортної галузі і створення системи по заохоченню інвестицій в модернізацію і будівництво закладів санаторно-курортної сфери, появу

пропозицій доступного по ціні оздоровчого продукту, дотримання методик державних стандартів в галузі лікування і медичної реабілітації на курортах; координацію по діяльності лікувально-оздоровчих та санаторно-курортних закладів поза залежністю від форми власності і підпорядкування.

За наявними експертними прогнозами, розвиток в Україні інноваційних центрів здоров'я на прикладі так званих рекрополісів, рекропарків, курортполісів та рекреаційних зон в традиційно курортних регіонах країни (Карпати, Полісся, морське узбережжя) дасть змогу сформувати загальнонаціональну оздоровчу мережу, яка буде інтегрована до міжнародної світової спільноти. Діяльність в сфері покращення роботи санаторіїв і курортів України має перетворити курортну справу на високорентабельну та конкурентоспроможну галузь економіки та медицини, адже Україна має значні ресурси, як природно-географічні так і соціально-культурні рекреаційні.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ СВІТОВОГО ДОСВІДУ

3.1. Нормативно-правові, інституційні та економічні аспекти перспективних напрямів розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні в контексті світового досвіду

Суспільство із кожним роком розвивається та як наслідок змінюються умови й ритм життя. У результаті все більша кількість людей відчувають потребу в оздоровчому туризмі. Україна тут не являється винятком, і тому потрібно вивчати вказану сферу на туристичному ринку, задля того аби її розвивати, оскільки вона є досить перспективною. Можна із впевненістю стверджувати, що природних ресурсів, котрими володіє Україна, достатньо задля розвитку сегменту лікувально-оздоровчого туризму. Так, наприклад, країна дуже багата на природні мінеральні води, а також на лікувальні грязі, що активно використовуються для лікування і профілактики різних захворювань. Наш регіон характеризується м'яким приємним кліматом, гірськими та приморськими районами, степами й лісами. Тому, потенціал України в розвитку туризму і оздоровчому сегменті на міжнародному ринку досить високий. Проте спостерігається, на жаль, тенденція по скороченню матеріально-технічної бази, наявності застарілих приміщень і обладнання, а також недостатньої розвиненості додаткової інфраструктури, яка б дозволяла проводити вільний час. Перешкоджаючим чинником продовжує залишатися брак уваги з боку держави, а також негативний вплив політичної нестабільності. Усе це разом знижує якість процесу надання існуючих послуг і мало впливає на підприємницьку діяльність в цілому [15, с. 210].

Регіони України досить багаті на природні ресурси, що дозволяє говорити про перспективи розвитку тут оздоровчого туризму в майбутньому. Східний регіон бореться з низкою проблем: нестачею інвестицій, занедбаністю та скороченням матеріально-технічна база, стереотипи про Донбас тощо. Основною проблемою залишався тривалий збройний конфлікт, але території, розташовані на підконтрольній Україні частині, мають шанси для розвитку лікувально-оздоровчого туризму, а також гостро потрібні, оскільки значна частина населення постраждала, має психологічні травми та потребує такої допомоги.

Проблема дослідження та вивчення сегменту лікувально-оздоровчого туризму в східному регіоні України є актуальною та залишається вкрай значимою. Зокрема, галузь лікувально-оздоровчого туризму постає одною із основних сфер економічної діяльності, на котру активно впливає стан та розвиток світової економіки в цілому. Оскільки існує значна кількість наукових досліджень різних авторів, котрі досліджують стан та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого і медичного туризму. Серед них, наприклад, є такі вчені: О. Любіцева, М. Мальська, А. Парфіненко, С. Запотоцький, Є. Гречишкіна та ін., які в своїх наукових публікаціях аналізували і висвітлювали відомості про складові компоненти ресурсів лікувально-рекреаційної сфери [33, 35, 36]. Відзначимо, що напрямки їх досліджень доцільно поділити на: природні ресурси, які використовуються у лікувальному секторі туризму; аналіз наявних складових лікувально-оздоровчих послуг у туристичних закладах України; аналіз існуючих можливих перспектив для розвитку лікувально-оздоровчого та медичного туризму в Україні і, зокрема, в різних регіонах. Вказані напрямки відносяться не тільки до лікування (терапії або ж здійснення реабілітації після хвороби), а й до потреб із підтримки здоров'я організму та підтримання в задовільній формі фізичного та психологічного стану людини. Вітчизняні природні ресурси, які є в країні, розкривають широкі можливості для активного

розвитку медичного туризму, проте задля ефективного ведення бізнесу необхідне функціонування компаній, які б спеціалізувалися на вказаній сфері та надавали відповідні послуги. В європейських країнах, наприклад, на туристичну сферу, що має широку управлінську систему, поширюється в переважній більшості державне регулювання. Керівництво кожної держави зацікавлене в щорічному збільшенні кількості туристів, та перетворення території під ці потреби, заради більшої туристичної привабливості. Наразі стан справ вимагає докорінних термінових змін в напрямі організації та створення нових санаторно-курортних реабілітаційних центрів в країні, оскільки збільшується кількість хворих, що потребують санаторно-курортного лікування й, разом з тим, не можуть із фінансових причин дозволити собі лікування в інших регіонах. Звідси й випливає вкрай високий рівень смертності та важких захворюваностей в країні. Саме тому цікавим кроком стало б запровадження інновацій, котрі зацікавлять людей та дозволять збільшити туристичний потік в регіон. Задля цього потрібно використати існуючі ресурси до яких відносять: ліси, мінеральні води та піщані ділянки сприятливий клімат.

Таблиця 3.1

Структура в'їзного туристичного потоку за мотивацією

Службова поїздка	0,7 млн. осіб	4% потоку	зменшення на 10% або на 84,5 тис. осіб
Організований туризм	1,2 млн. осіб	6% потоку	зменшення на 17% або на 234,7 тис. осіб
Приватний туризм	19,2 млн. осіб	90% потоку	збільшення на 4% або на 700,4 тис. осіб

До основних проблем у роботі по аналізі статистичних даних можна назвати те, що в Україні відсутній необхідний моніторинг наявних природних лікувальних ресурсів, а разом й природних курортів.

Значною проблемою є те, що східні регіони країни переважно не розглядаються із перспективи кожної місцевості для розвитку лікувально-оздоровчого туризму.

Галузь туризму одна із основних сфер, що безпосереднім чином впливають на ситуацію і розвиток глобальної світової економіки. Саме у зв'язку із цим виникає потреба в аналізі сфери лікувально-оздоровчого туризму в Україні. Зазначимо, що для поняття «лікувально-оздоровчий туризм» не усталено однозначного трактування. Так, наприклад, його можна сформулювати наступним чином: лікувально-оздоровчий туризм – це подорож за напрямом курортних місцевостей, мета якого це лікування і оздоровлення. Такий вид туризму передбачає не лише лікування (терапію або реабілітація після захворювань), а також він потрібний задля підтримки організму в здоровому стані й задля збереження фізичного і психологічного стану людини. Природні ресурси, які має Україна для можливості активного розвитку лікувально-оздоровчого туризму, дуже значні. Проте для ефективної діяльності потрібні такі підприємства, що спеціалізуються саме у цій сфері і надають відповідні туристичні послуги.

Тому для прикладу, в європейських країнах, перш за все, існує державне регулювання сфери туризму, що має розгалужену систему управління. Керівництво кожної держави зацікавлене у тому, аби саме території їх країни були якнайбільш привабливими, а туристичні потоки щороку зростали.

Зараз ситуація просто вимагає негайних змін у бік створення нових курортно-реабілітаційних центрів на території держави, оскільки колосально зросла кількість хворого населення, яке потребує санаторно-курортного лікування, але в той же час не може собі фінансово дозволити лікування в

іншому регіоні. Звідси високий рівень смертності і захворюваності в області. Цікавим кроком було б впровадження інновацій, які б зацікавили людей і збільшили туристичні потоки в регіон. Для цього можна використовувати вже існуючі ресурси: сприятливий клімат, лісову місцевість, мінеральні води і піщані місцевості, яких тут чимало.

3.2. Розробка нових лікувально-оздоровчих програм як передумова розвитку лікувально-оздоровчої туристичної сфери

Розвиток та гармонізація взаємодії елементів внутрішнього середовища будь-якої організації є важливим чинником, що гарантує можливе досягнення цільових показників отримання необхідних результатів фінансово-господарської діяльності, у стратегічній перспективі. Однак, не менш важливим, особливо на ринку послуг, є своєчасна реакція на ті зміни, що відбуваються у зовнішньому середовищі суб'єкта підприємницької діяльності. Ці трансформації можуть бути викликані як виключно економічними причинами, так і чинниками, які мають пряме відношення до ведення бізнесу.

В якості актуального прикладу можна навести погіршення економічної кон'юнктури через поширення COVID-19, яке за обмежений період призвело до значного зниження ділової активності у більшості галузей вітчизняної економіки, істотного перерозподілу фінансових потоків в контексті необхідності виділення додаткових коштів, на підтримку бізнесу з найбільш постраждалих сегментів національної економіки (на рівні держави), скорочення витрат на інвестиційну діяльність, мотивацію персоналу, організаційну культуру тощо, аж до повної консервації бізнесу, та переходу до процедури узгодженого банкрутства (на рівні організацій), зміни структури витрат, і складу споживчого кошика домашніх господарств (на рівні індивідуального споживача), в умовах повної невизначеності щодо

термінів закінчення пандемії COVID-19 не лише в Україні, але й світі [36, с. 77].

З точки зору пріоритетності у виборі нових стратегій ведення підприємницької діяльності на ринку лікувально-оздоровчих послуг, слід співвідносити можливості самих суб'єктів господарської діяльності, а також потенційні нормативно-правові та адміністративні обмеження, які пов'язані з регламентацією споживчого попиту, й руху туристичних потоків, в умовах як дотримання режиму підвищеної готовності та самоізоляції населення, так і посткарантинний період. До найбільш адаптивних, з погляду особливостей поточної ситуації на українському туристичному ринку, управлінських стратегій, які можливо використовувати з відносно невеликим рівнем початкових фінансових вкладень, слід віднести диверсифікацію бізнес-процесів, метою якої є розширення спектру пропонованих послуг при максимальному охопленні усіх споживчих сегментів, сукупність яких формує фактичну ємність ринку. Диверсифікацію (новий продукт – новий ринок) розглядає, як «стратегію, що дозволяє компанії використати поточні переваги в нових сферах діяльності, за умов істотної мінливості середовища господарювання».

З погляду лікувального-оздоровчого туризму стратегія диверсифікації, застосована до умов пандемії COVID-19, що передбачає окремі обмеження, пов'язані з веденням бізнес-діяльності, може бути реалізована за різними напрямками. Розглянемо найбільш актуальні напрями диверсифікації лікувально-оздоровчого туризму під час пандемії COVID-19, детальніше:

1. Розширення спектру наданих лікувально-оздоровчих послуг за рахунок розробки, та впровадження нових програм, методик лікування й оздоровлення, включення додаткових послуг, безпосередньо пов'язаних з профілем лікувально-оздоровчої установи, забезпечення багатофункціональності послуг (профілактика, діагностика, лікування, реабілітація, консультування тощо). У зв'язку з вищезазначеним можна

говорити, що в сучасних умовах оптимальною формою організації бізнесу на ринку лікувально-оздоровчого туризму слід визнати багатofункціональні лікувальні центри, які могли б надавати увесь спектр лікувально-оздоровчих послуг, і були б адаптовані як до умов внутрішнього туризму, так і до прийому клієнтів з інших країн світу. Окрім того, у зв'язку з введеними обмеженнями на переміщення між регіонами стає нерентабельним ведення бізнесу, орієнтованого виключно на один вид лікувально-оздоровчого туризму (наприклад, виключно стоматологічні послуги, або пластична косметологія).

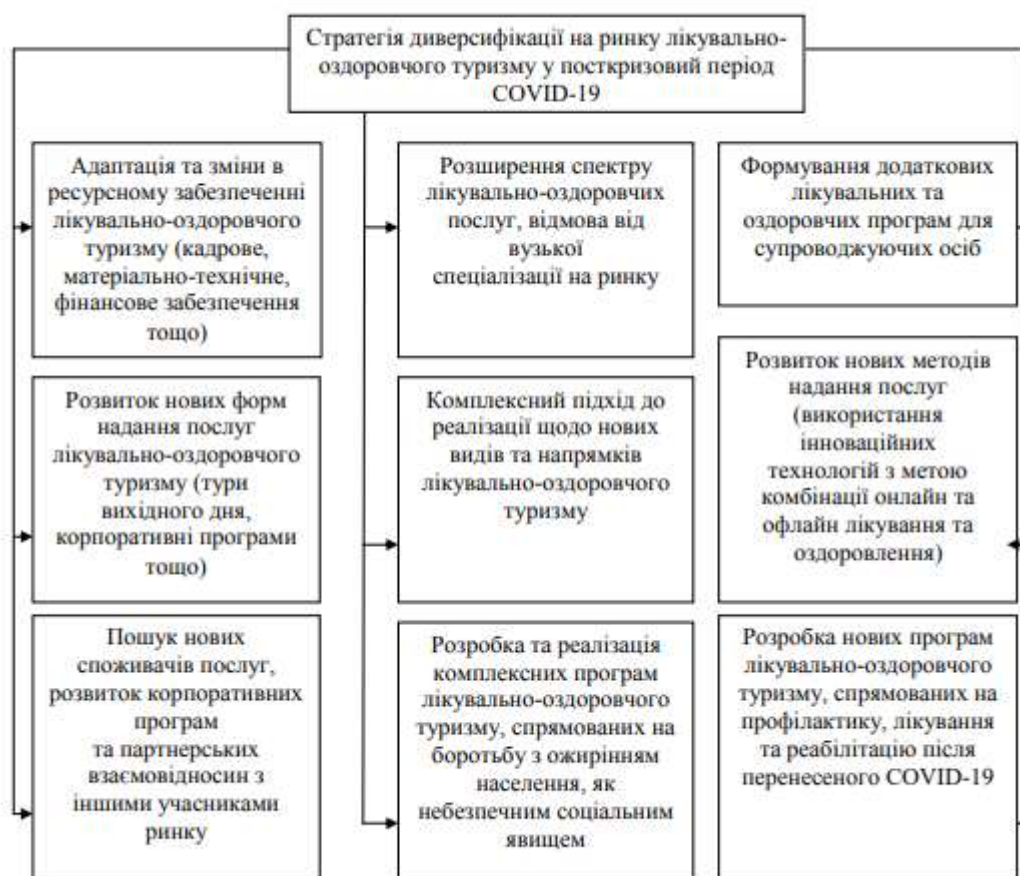

Рисунок 3.1 – Перспективні напрямки реалізації стратегії диверсифікації на ринку лікувально-оздоровчого туризму у посткризовий період (складено автором на основі [37])

2. Освоєння та перехід на відносно нові види, й напрями лікувально-оздоровчого туризму, затребувані на ринку, і на даний час недостатньо представлені з погляду можливостей індустрії туризму. В даному випадку, на нашу думку, окремо необхідно відзначити медикаментозне лікування, та боротьбу з різноманітними негативними залежностями (алкогольна залежність, наркоманія, залежність від комп'ютерних ігор, та мережі Інтернет тощо), зростання захворювань за якими в усьому світі свідчить про можливість розвитку спеціалізованих програм лікувально-оздоровчого туризму, що набуває особливої актуальності в умовах COVID-19, коли при зміні обстановки людина не відчуває дискомфорту з погляду мовних бар'єрів, перешкод у міжкультурному спілкуванні, та складнощів з транспортуванням до місця перебування, оздоровлення, та лікування.

Розвитку подібного внутрішнього лікувально-оздоровчого туризму може сприяти його соціальна значимість, для збереження здоров'я населення, і підвищення рівня тривалості життя українців. В зв'язку з цим, можна говорити про актуальність включення програм лікувально-оздоровчого туризму, спрямованого на боротьбу з різними зловживаннями, не лише у стратегічні документи розвитку індустрії туризму на державному, та регіональному рівні, але й у системні документи, які регламентують національні проєкти у сфері охорони здоров'я, медицини та демографії.

3. Розробка та реалізація комплексних програм лікувально-оздоровчого туризму, спрямованих на боротьбу з таким соціально-небезпечним явищем, як ожиріння населення. Проблема надмірної ваги у різних категорій, та соціальних груп населення нині стає однією з ключових не лише для зарубіжних країн, але й для України. Окрім того, в поточних реаліях складної епідеміологічної ситуації, спричиненої COVID-19, ожиріння стає каталізатором для розвитку коронавірусної інфекції.

4. Окреме важливе місце серед напрямів реалізації стратегії диверсифікації на ринку лікувально-оздоровчого туризму займає розробка

нових програм, спрямованих на профілактику, лікування, та реабілітацію після перенесеної коронавірусної інфекції COVID-19. Даний напрямок лікувально-оздоровчого туризму слід визнати перспективним, та актуальним в сучасних умовах, що зумовлено низкою взаємопов'язаних чинників, до яких можна віднести:

а) значний фактичний обсяг потенційної ємності даного ринку, що зумовлено великою кількістю хворих на COVID-19 у всьому світі. Так, станом на 07.12.2021 р. загальна кількість хворих у світі складає 264,3 млн. осіб, а в Україні – 3,67 млн осіб [68];

б) необхідність обов'язкової реабілітації, особливо в умовах наявності хронічних захворювань, і патологій, також позитивно впливає на перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в даному напрямку;

в) підвищення уваги до профілактичних процедур, та зміцнення здоров'я населення в умовах зростання COVID-19, також сприяє формуванню пропозиції на ринку послуг лікувально-оздоровчого туризму;

д) наявність певних конкурентних переваг між регіонами, різний рівень готовності, та механізми реалізації санітарно-епідеміологічних процедур, використання різних методик та підходів до організації профілактики, лікування й реабілітації після COVID-19 створюють основи для формування, й розвитку ринку відповідних послуг, а також мають прямий вплив на конкурентоспроможність відповідних суб'єктів підприємницької діяльності.

Таким чином, можна говорити про перспективність і значущість стратегії диверсифікації на ринку лікувально-оздоровчого туризму в посткризовий період COVID-19, реалізація ключових напрямів якої дозволить скоротити витрати на ведення операційної діяльності, за рахунок розширення спектра, та структури пропозиції, і сприятиме відновленню сталого попиту на туристичні послуги у довгостроковій перспективі.

Особливої актуальності в сучасних умовах набуває питання формування та розвитку кадрового забезпечення лікувально-оздоровчого

туризму, яке було б адаптоване до особливостей, й специфіки сучасних тенденцій туристичного ринку, з одночасним збереженням високого рівня надання лікувально-оздоровчих послуг незалежно від фінансових можливостей потенційних туристів. На нашу думку, з точки зору забезпечення комплексності, й системності методичних підходів до трудових ресурсів на ринку лікувально-одоровчого туризму, можна виділити два основних напрямки, пов'язані з кадровим забезпеченням.

В цілому, можна говорити про існування прямої залежності між розвитком ринку лікувально-оздоровчого туризму, та наявністю професійних кадрів у певному регіоні, чи країні.

Таблиця 3.2

Напрями кадрового забезпечення у лікувально-оздоровчому туризмі

Напрями кадрового забезпечення у лікувально-оздоровчому туризмі	
Формування та відтворення кадрового забезпечення ринку лікувально-оздоровчого туризму (підготовка спеціалізованих кадрів, здатних надавати медичні послуги) на високоякісному рівні відповідно до сучасних технологій і, які мають універсальні компетенції в галузі організації, та управління туристичною діяльністю	Розвиток кадрового забезпечення ринку лікувально-оздоровчого туризму (формування та освоєння нових, адаптованих до поточних умов, й особливостей як туристичного ринку, так і лікувально-оздоровчої сфери, компетенцій, навичок та вмінь, які б забезпечити конкурентні переваги на ринку як самому фахівцю, так і тій організації, в якій він здійснює свою трудову діяльність).

Зауважимо, що позитивні зміни у поступовій динаміці зростання рівня лікувально-оздоровчого туризму можливі й за допомогою нових форм, та методів організації туристичної діяльності, що веде, своєю чергою, до зниження наслідків кризових явищ, спричинених пандемією COVID-19. Одним із можливих перспективних напрямів організації та розвитку лікувально-оздоровчого туризму слід визнати використання системи турів вихідного дня («туризм вихідного дня»), активне поширення та популярність яких була пов'язана з особливостями організації масового дозвілля у СРСР [42, с. 52]. Як показує успішний вітчизняний досвід ведення туристичної діяльності в радянський період, «тури вихідного дня» були затребувані

різними категоріями громадян, хоча й були орієнтовані переважно на сімейний відпочинок, і пропонували широкий асортимент напрямків (спортивний туризм, культурно-пізнавальний туризм, екологічний туризм).

При цьому, в якості певних характеристик, та особливостей подібних турів у класичному поданні можна позначити наступні аспекти:

1. Як вихідні дні апріорі мали на увазі вечір п'ятниці – вечір неділі, а також святкові неробочі дні, в рамках яких передбачалося проведення програми туру. В сучасних умовах поняття «вихідний день» слід трактувати ширше у зв'язку зі зміною графіку роботи з різних спеціальностей, а також можливості дистанційної організації праці

2. На початковому етапі розвитку системи «турів вихідного дня» не було чіткого сегментування споживчого ринку, та виділення окремих категорій споживачів. У зв'язку з цим, тури мали типовий характер без врахування запитів та специфіки споживача, передбачали проходження однотипних, добре відомих маршрутів, а також не завжди відповідали рівню якості стандартних туристичних пакетів, що зрештою знижувало сукупний попит на послуги.

3. Максимальна цінова доступність турів вихідного дня для різних груп населення. В сучасних умовах спектр видів туризму, в яких можуть бути представлені «тури вихідного дня», як альтернативний варіант організації дозвілля та відпочинку вітчизняних, та іноземних туристів, може бути значно доповнений, зокрема за допомогою лікувально-оздоровчого туризму [21, с. 221].

Розширення практики застосування системи «турів вихідного дня» над ринком лікувально-оздоровчого туризму зумовлено такими причинами об'єктивного характеру: близькість локалізації інфраструктурних об'єктів лікувально-оздоровчого туризму, та потенційних споживачів. Можна говорити, що згадана вище умова є значущою при виборі проведення

дозвілля, пов'язаного з отриманням оздоровчих, чи медичних послуг. При цьому, споживач оцінює переваги «турів вихідного дня».

3.3. Перспективні напрями міжнародної співпраці у сфері лікувально-оздоровчого туризму: Україна у світовому туристичному лікувально-оздоровчому просторі

У 1999 р. в Італії на Міжнародному конгресі з лікувально-оздоровчого туризму, було відзначено значення розвитку даного виду туризму у сучасному суспільстві та потреба, у цьому контексті, широкомасштабного дослідження ринку лікування і відпочинку, розробки та запровадження стандартів у курортному обслуговуванні [6, с. 27-28].

Сучасний ринок сфери лікувально-оздоровчого туризму включає підприємства розміщення, які надають лікувальні послуги (курортні клініки, санаторії, спа-готелі), туристичні фірми (підприємства-посередники, які надають такі послуги) та власне самих туристів (відпочивальників).

У залежності від цілей своєї діяльності курорти можуть виконувати такі перелічені функції:

- санаторно-лікувальне лікування;
- медична реабілітація хворих;
- оздоровчий відпочинок і профілактика захворювань;
- культурно-лікувальна і дозвіллєва рекреація [6; 10; 13].

За визначенням фахівців, лікувально-оздоровчий туризм, передбачує переміщення резидентів та нерезидентів у межах державних кордонів та за їх межі на термін не менше 20 годин і не більше ніж 6 місяців з оздоровчою метою та в цілях профілактики різних наявних захворювань. Лікувально-оздоровчий туризм засновується на курортології, науці про природні лікувальні фактори та їх вплив на організм людини, методи використання вказаних чинників із лікувально-профілактичною ціллю.

Слід відзначити, що цей різновид туризму відноситься до найдавніших. Від античних часів люди навчилися використовувати мінеральні води і грязі в оздоровчих цілях. У Франції вже на початку XVII ст. було створено курортну інспектуру, до завдань якої входив нагляд за станом курортів та їх експлуатацією. У XVIII-XIX ст. розпочинається інтенсивний розвиток європейських курортів на комерційних засадах. Так в 1958 р. було засновано Міжнародну федерацію курортної справи. Спершу до її завдань відносилася організація санаторно-курортної допомоги для інвалідів Другої світової війни, а вже в подальшому виникла й справжня сучасна курортна індустрія.

Лікувально-оздоровчий туризм широко розвинений та представлений в багатьох країнах світу. Визнаними світовими центрами є Європа, Близький Схід та Південно-Східна Азія. Найбільшу кількість європейських здравниць зосереджено у Франції, Австрії, Італії, Швейцарії та Німеччині. Популярною стає Чехія із її відомим та значним бальнеологічним потенціалом і курортами Карлові-Вари, Теплиці та інші.

На Близькому Сході лідером в сфері лікувально-оздоровчого туризму є Ізраїль із сучасним багатоманітним рекреаційним потенціалом та розвиненою інфраструктурою оздоровлення, зокрема, на берегах унікального Мертвого моря та узбережжі Середземного моря. Південно-Східна Азія пропонує оздоровлення за допомогою традиційної східної медицини. В даному разі йдеться про методи давньоіндійської аюрведи, всесвітньо відому китайську і тибетську медицини, тайський масаж.

В звіті представленому дослідницькою групою Euromonitor International, який презентували на туристичній конференції в Лондоні в 2015 році, прогнозують, що протягом наступних 12 років вартість світового туристичного ринку зросте до \$2,6 трильйонів, а щорічно подорожуватимуть до інших країн по всьому світу близько 2,4 мільярдів людей. Сучасний ринок лікувально-оздоровчого туризму дуже різнобарвний й великий, тому й конкуренція поміж лікувально-оздоровчими закладами проходить на рівні

переліку додаткових і інноваційних послуг, які пропонуються й кожна країна прагне розвивати такий напрям туризму як усталено перспективний.

На сьогодні лікувально-оздоровчий туризм відноситься до одних із найбільш прибуткових в ряді інших напрямів туризму. Мода на здоровий спосіб життя і перемога профілактичного спрямування в сучасній медицині тільки збільшує його популярність. В разі, якщо кожен закордонний медичний турист у середньому залишає в українській клініці \$2-2,5 тис. й провідні медичні заклади заробляють на лікувальному сегменті близько \$100-125 млн. на рік, то сегмент оздоровчого туризму тільки по мінімальних оцінках у півтора рази більший.

До найбільш затребуваних серед іноземних пацієнтів санаторії в Україні це: Моршин, Трускавець, Одеса, Миргород, а також SPA і Wellness-центри. Загальний дохід від оздоровчого та лікувального туризму сягає близько \$300 млн. й наші дослідники переконані, що це далеко не межа. Насьогодні в Україні існує велика кількість місць, що надають позитивний вплив для здоров'я. Лікування проводиться за допомогою грязьових ванн, унікальних джерел із цілющою водою та безліччю потрібних та важливих для людського організму мікроелементів, а також спеціалізованих СПА-процедур.

В Україні є усе необхідне задля розвитку сучасної туристичної індустрії. Знаходячись в центрі Європи на перехресті транспортних сполучень, наша держава, до того ж має, вкрай сприятливі природно-кліматичні умови, багату й різноманітну історико-культурну спадщину, національно-етнографічні, людські і матеріальні ресурси. Загальна площа придатних для туризму і відпочинку природних ландшафтів становить 9,4 млн. га, які й на даний час ще не в повній мірі освоєні. На території нашої країни нараховується близько 125 тис. пам'яток історії та мистецтва, архітектури, археології працюють сотні унікальних музеїв.

Аналіз та оцінка сучасного стану санаторно-курортного комплексу на території України свідчить про те, що курортна рекреація повинна бути пріоритетною галуззю перспективного розвитку туризму у нашій країні. Лікувально-оздоровчий туризм надає можливість забезпечити суттєві валютні надходження і сприяти зміцненню національної грошової системи, а також створити нові робочі місця в цій сфері.

Центрами лікувально-оздоровчого туризму виступають санаторно-курортні заклади різного медичного профілю, у яких забезпечують високий рівень обслуговування та задіяно кваліфікований медичний персонал. Так, наприклад, майже у всіх санаторіях Закарпаття, наявний у своєму арсеналі широкий комплекс оздоровчих процедур. У переважній більшості випадків вони ґрунтуються на використанні термальних вод, прийомі мінеральної води і місцевих лікарських трав.

В західній частині України чи не найбільшою популярністю користуються наступні комплекси: «Поляна», «Деренівська купіль», «Сонячний», «Сольва», «Карпати», «Термал стар» тощо. Також є добре знані оздоровчі заклади на узбережжі Азовського моря, серед них, клінічний санаторій «Бердянськ». Санаторій «Рай-Оленівка» знаходиться в курортному селищі Рай-Оленівка, в 12 км від Харкова, серед листяного й соснового лісу та пропонує затишок й кваліфіковане лікування. В центрі міста Миргорода санаторій «Хорол», відомий як всеукраїнський центр оздоровлення людей, що хворіють на діабет.

Для прикладу в Одеській області в оздоровчому комплексі «Едем» проводяться процедури з застосуванням хлоридно-гідрокарбонатної мінеральної води зі свердловини, що розміщується безпосередньо на території комплексу. Усі бажаючі під час відпочинку в Затоці мають нагоду пройти курс комплексної терапії і профілактики захворювань серцево-судинної системи, опорно-рухового апарату і хронічних захворювань верхніх дихальних шляхів. Послуги українських здравниць цілком заслужено

користуються широким попитом, проте іноземним туристам вони не настільки добре відомі, як того вимагає розвиток оздоровчо-лікувального туризму.

На думку експертів, Україна завдяки унікальному природно-рекреаційному потенціалу та збільшенню зацікавлення цією сферою іноземних туристів володіє усіма передумовами для відновлення і розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Але головною перешкодою для цього є відсутність державної і регіональної стратегії розвитку санаторно-курортного господарства, яка б передбачала активний вплив на його інвестиційну привабливість.

Світова практика показує, що розвиток рекреаційної діяльності, а в її межах – туристичної сфери, поряд з розвитком промисловості та сільського господарства це один з пріоритетних напрямків у відродженні економіки, та вигідний тип вкладення капіталовкладення, який надає прямий та швидкий економічний ефект. Окупність витрат в цьому випадку становить у середньому два – чотири роки, а витрати на створення одного робочого місця у 20 разів менші, аніж аналогічні у промисловості.

Міжнародний в'їзний туризм надає більший ефект порівняно із внутрішнім, проте він потребує створення потужної індустрії туризму. Успіх в'їзного туризму, динаміка його розвитку і, як наслідок, розмір відрахувань до державного бюджету, переважно залежать від досконалості туристичної інфраструктури та її відповідності високим світовим стандартам. Україні ще є чому повчитися та разом й запозичити в країн-сусідів і держав-партнерів.

Туризм у Китаї називають новим двигуном економічного зростання. В туристичній сфері зайнято 28 млн осіб, побічно сектор надає роботу для ще 80 млн людей. Коли в КНР на звітній конференції Китайської національної адміністрації з туризму (CNTA) підбили туристичні підсумки 2017 року, то стало відомо, що минулого року Китай зберіг статус четвертого за величиною туристичного напрямку в'їзного туризму у світі.

Минулого 2017 року інвестиції у туризм в Китаї досягли 1,5 трлн юанів, що на 16% більше, ніж за аналогічний період 2016 р. В туризм здебільшого вкладаються приватні інвестори (60% від усіх вкладень). У країні працюють 144 інвестиційних фонди, котрі спеціалізуються саме на розвитку туристичної сфери. За статистикою CNTA, вклад індустрії туризму Китаю в 2017 р. у ВВП країни склав 11% (8,77 трлн юанів або \$1,35 трлн).

За прогнозами, до кінця 2018 р. в Китаї сукупні доходи від туризму сягнуть 5,98 трлн юанів (\$920 млрд), що більше на 13%, аніж це було у 2017 році. Приблизно 5,05 трлн юанів (\$780 млрд) припадає на внутрішні поїздки, кількість яких складе 5,5 млрд. Окрім цього очікується, що число туристів, які прибувають, збільшиться до 142 млн.

На думку глави CNTA Китай буде й надалі розвивати свої національні туристичні бренди, робити ставку на національні морські та оздоровчі курорти та на створення нових luxury-готелів, які орієнтовані на вимогливих мандрівників. До 2020 р. загальний обсяг туристичного ринку КНР досягне 6,7 млрд осіб, й при цьому загальний обсяг інвестицій в сектор складе 2 трлн юанів, а загальний дохід від туризму становитиме 7 трлн юанів.

В Китаї лікувально-оздоровчий туризм постає дедалі популярнішим серед іноземних туристів, оскільки відкриває абсолютно новий підхід до здоров'я. Оздоровчі санаторії, шпиталі, медичні центри й здравниці Піднебесної використовують методи традиційної китайської медицини у поєднанні із методами сучасної європейської лікувальної науки.

Традиційна китайська медицина, філософія і фармакологія історично тісно пов'язані, вони складають істинне надбання Китаю. В найдавніших працях: «Трактат про лікарські засоби імператора Шептуна», трактаті «Важкі питання», «Трактат Жовтого Імператора про внутрішнє» і багатьох інших – передано медичні знання, які переплетені із китайським світоглядом.

Окрім точної діагностики й високої ефективності лікування, туристів у Китаї приваблює і його вартість, оскільки ціни є цілком доступними. Серед

поціновувачів оздоровчого туризму добре відомі санаторії та медичні центри Пекіна, Даляня, Урумчі і острова Хайнань. У клініках використовується сучасне обладнання та висококваліфікований персонал. Великі оздоровчі центри мають, як правило, професійних перекладачів.

Експерти Euromonitor International прогнозують, що на регіон Далекого Сходу в наступному десятилітті чекає туристичний бум. І саме Китай в результаті виграє найбільше. Аналітик Euromonitor International Вутер Гіртс вважає, що туризм – важливий стовп китайської економіки. Адже в країні багато інвестицій, котрі йдуть саме на проекти пов'язані із поліпшенням інфраструктури й стандартів, а також на дружні до туристів політичні підходи та ініціативи.

Якщо піклуватися про розвиток і майбутнє оздоровчо-лікувального туризму, то ми маємо визнати, що в нашій країні потребує змін сама концепція формування оздоровчих турів. Вони мають передбачати не лише стаціонарні лікувально-профілактичні заходи, а й екскурсійні та спортивні маршрути, розважальні програми, комфортні і клієнт-орієнтовані умови. Іншими словами, необхідною є адаптація змісту оздоровчих послуг до потреб сучасного туристу, як це вдало реалізують у Піднебесній за допомогою державно-приватного партнерства.

Координатор зв'язків з країнами Світової туристичної організації (UNWTO) Бека Джакелі визначив лікувально-оздоровчий туризм та сільський туризм як найперспективніші в Україні. Перспективний характер сільського напряму оздоровчого туризму в регіоні полягає у поєднанні природних лікувально-оздоровчих чинників із фізичною активністю у рамках традиційних видів діяльності сільського населення, а також у вживанні екологічно чистих продуктів харчування. Але треба підтримувати малий бізнес створювати інфраструктуру та об'єднати фермерів з туроператорами, аби максимально продавати цей напрям.

На думку Джакелі, в Україні реально величезний потенціал природних бальнеологічних, кліматичних курортів, але на сьогодні світова класифікація йде в інакший спосіб, це все в Україні треба трансформувати. Тому що радянський підхід вже не відповідає вимогам сучасності, зараз підходить зовсім інакше.

З метою осучаснення і подальшого розвитку оздоровчо-лікувального туризму, експерти пропонують працювати одночасно у трьох напрямках: інвестиції у інфраструктуру, дороги, які має збудувати держава; створення інвестиційно привабливих пакетів для інвесторів; системне масоване просування цих курортів. Адже саме у оздоровчо-лікувальному туризмі візитер залишає найбільше коштів.

Свого часу успіх туристичної галузі у Грузії, наприклад, забезпечили декілька факторів. Перший: безпека, реформа поліції, коли вона стала новою, сучасною і влада почала це рекламувати. Піар потрібен аби отримати увагу інвесторів. Другий фактор: інфраструктура. Інвестор побачив, що держава готова розвивати дорожню інфраструктуру. Третій фактор – це політика стимулювання бізнесу. Для туроператорів та інвесторів це необхідно.

Взагалі розвиток туристичного бізнесу неможливий без професійної та широкої інформаційної підтримки. Потрібні спрямовані зусилля і чималі кошти, щоб організувати якісну рекламу, створити різні довідники, путівники. У розвинених країнах 30% прибутку від туризму витрачається на рекламу національного туристичного продукту. Окрема тема – роль кіно і телесеріалів в розкручуванні певних регіонів і певних стилів відпочинку.

За даними СОТ у сфері подорожей і туризму створено сьогодні найбільше число робочих місць. Всього у світі в цій сфері зайнятий кожен шістнадцятий працюючий. Завдяки цьому сектору економіки виникають великі і сприятливі можливості для створення малих і середніх підприємств. Створення додаткових робочих місць в перспективних високотрасних галузях і підгалузях, пов'язаних з рекреаційно-туристичною, вирішує в

комплексі багато проблем соціально-економічного характеру, що виникають в зв'язку із згортанням робіт на багатьох промислових підприємствах та з закриттям великої кількості об'єктів вугільної галузі. Всі важливі названі чинники блискуче створює, застосовує і розвиває Китай.

Експерти підкреслюють, що істотну роль ця сфера економічної діяльності відіграватиме у забезпеченні незалежності та суверенітету нашої держави, включенні господарства України до світової економіки, інтегруванні його у міжнародну економічну систему через різні форми співпраці із зарубіжними партнерами, зокрема через розвиток міжнародного оздоровчо-лікувального туризму.

Очевидно, що для підвищення якості надання оздоровчо-лікувальних рекреаційних послуг Україні необхідне залучення вітчизняних та зарубіжних інвестицій. І найважливішим державним регулятором повинен стати фінансово-економічний механізм, який передбачає ряд особливих привілеїв і пільг для залучення вітчизняних та іноземних капіталів (потенційних інвесторів) – суб'єктів туристичної діяльності.

Згадані моменти насправді реально вирішуються у Китаї: є бажання, розуміння, політична воля і вміння влади комунікувати з фахівцями і громадами. Влада спрямовує, об'єднує спільні зусилля, ресурси, ідеї на базі природних і рекреаційних ресурсів із залученням органів місцевого самоврядування та населення. Сьогодні Китай пропонує туристам не лише свої відмінності, а й загальнолюдські цінності, сучасність, розвиток і інновації.

І для України туризм цілком може стати однією з точок росту економіки і додатковим джерелом припливу валюти. Якщо здається, що сьогодні обставини не сприяють, але думати про майбутнє, поставити мету, запросити досвідчених партнерів до співпраці і наполегливо працювати.

ВИСНОВКИ

Проведена оцінка стану та перспектив розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні, дозволила сформулювати такі висновки.

1. З'ясовано та розкрито основні сутнісні характеристики феномену лікувально-оздоровчого туризму, а також визначено його роль у структурі туристичної діяльності. Визначено, що лікувально-оздоровчий туризм постає як загальне поняття відносно термінів «медичний туризм» і «оздоровчий туризм», й у якості субкатегорії містить їх в собі. Заразом необхідно розрізняти поняття «лікувально-оздоровчий туризм» і «санаторно-курортна допомога», оскільки головними критеріями відмінності виступають споживча свобода вибору й джерело фінансування. Охарактеризовано типологію лікувально-оздоровчого туризму, яка включає в себе його основні напрямки, потоки і субтипи.

2. Визначено чинники розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Виявлено, що одностайної думки серед науковців щодо класифікації чинників, які впливають на розвиток лікувально-оздоровчого туризму на даний час поки немає. В зв'язку із цим, пропонуються наступні групи, а саме: економічні, інфраструктурні, природно-ресурсні, історичні, етно-соціальні, туристичного попиту, інформаційні, адміністративно-управлінські, кадрового забезпечення, інновацій та ініціатив бізнесу.

3. Було проаналізовано та досліджено існуючі тенденції, моделі й проблеми в розвитку лікувально-оздоровчого туризму в сучасному світі. Виявлено, що в світі головним експортером лікувально-оздоровчих послуг виступає Європа. Проте, на даний час Європа стикається із суттєвою конкуренцією із африканським, американським та азійсько-тихоокеанським регіонами. Заразом вкрай важливим викликом виступає бурхливе просування спа-лікувального туризму в азійсько-тихоокеанському регіоні, який на

сьогодні завойовує потенційних клієнтів європейських курортів. Така стратегія є нормальною та здоровою ринковою агресією.

4. Визначено та проаналізовано державне регулювання та організаційні засади в розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні. Встановлено, що до засобів державного регулювання лікувально-оздоровчого туризму переважно відносять:

а) ліцензування туроператорської діяльності;

б) ліцензування діяльності з лікувально-оздоровчої практики;

в) встановлення вимог відносно фінансового забезпечення цивільної відповідальності, перед споживачами послуг із лікувально-оздоровчого туризму для суб'єктів саме цього виду діяльності;

д) страхування споживачів послуг з лікувально-оздоровчого туризму (лікувально-оздоровче, а також від нещасного випадку), яке забезпечується суб'єктами туристичної діяльності на основі угод зі страховиками;

е) забезпечення розміщення споживачів послуг з лікувально-оздоровчого туризму, за умови наявності свідоцтва про встановлення відповідної категорії;

ж) реєстрація, та облік окремих суб'єктів, котрі надають послуги із тимчасового розміщення та харчування в забезпеченні практики із лікувально-оздоровчого туризму. Разом з тим, пропонується у концептуальних документах із наступним впровадженням у програмні документи передбачати організацію та створення сприятливих умов для розвитку сфери лікувально-оздоровчого туризму, та індустрії туризму загалом, із метою заохочення інвестицій у розвиток індустрії туризму, через створення сприятливих умов, шляхом спрощення і гармонізацію митного, валютного, податкового й інших видів законодавства. Модель із державного регулювання лікувально-оздоровчого туризму повинна включати такі функції як: управління, контроль та охорону публічних інтересів.

5. Зроблено оцінку розвитку інфраструктурного забезпечення галузі лікувально-оздоровчого туризму в Україні. Встановлено, що основні проблем, котрі стримують розвиток сфери лікувально-оздоровчого туризму в Україні це: застаріла матеріально-технічна база; низький сервіс; жорсткі карантинні обмеження через пандемію COVID-19; відсутність інновацій у лікувально-оздоровчій сфері; відсутня сфера дозвілля; нерозвинена анімаційна діяльність; недосконалість податкової політики, що стоїть на заваді вкладенню інвестицій у рекреаційну інфраструктуру і санаторно-курортний комплекс; стрімке підвищення цін на енергоносії та продукти харчування; інфляційні процеси, що негативно впливають на вартість санаторно-курортного обслуговування; погіршення соціально-політичної ситуації в країні, яка спричиняє скорочення іноземного туристопотоку із метою лікувально-оздоровчого туризму.

6. Вивчено та проаналізовано регіональні особливості розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні. Встановлено, що територія України містить вагомий природно-рекреаційний потенціал, а також всі необхідні умови для розвитку лікувально-оздоровчого туризму, особливо в її західному та південному регіонах. У структурі спеціалізованих закладів розміщення курортно-лікувального спрямування найбільшу роль відіграють бази відпочинку (окрім турбаз). За показником зайнятості в структурі комплексу передові позиції посідають дитячі й дорослі санаторні заклади. Вказана закономірність впливає з того, що ці заклади стаціонарного відпочинку потребують особливої участі персоналу у виконанні покладених на них завдань.

Спостерігаючи скорочення кількості відпочиваючих в останні роки, що переважно спричинено пандемією COVID-19, сучасний стан вітчизняного санаторно-курортного комплексу можна оцінити як нестабільний. Оскільки, матеріально-технічна база санаторно-курортних закладів, асортимент та

якість послуг гірші, аніж на світовий рівень, це знижує конкурентоспроможність санаторно-курортного комплексу нашої країни.

Використання статистичного інструментарію дозволило за рівнем розвитку ринку санаторних послуг, виокремити шість кластерів. Так, в загальному в регіональному зрізі для ринку послуг санаторіїв властиві диспропорційність, асиметричність і неоднорідність.

7. Запропоновані стратегічні напрями подальшого розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні. З'ясовано, що найперспективнішими і своєчасними напрямками трансформації ринку лікувально-оздоровчого туризму є наступні:

- розвиток в межах регіонального лікувально-оздоровчого туризму, який базується на використанні туристично-рекреаційного потенціалу DESTИНАЦІЙ безпосередньо жителями кожного окремого регіону;

- запровадження нових форм в організації туристичної діяльності в галузі лікувально-оздоровчого туризму за умов обмежених свобод у переміщені між країнами й регіонами, що спричинене пандемією COVID-19, а також зниженням купівельної спроможності потенційних туристів;

- при складанні програм із лікувально-оздоровчого туризму слід враховувати, як чинник спрямованості медичних послуг (профілактика, діагностика, реабілітація, превентивне лікування тощо), так й, безпосередню специфіку самого захворювання;

- розширення можливостей і перспектив лікувально-оздоровчого туризму за рахунок використання сучасних інновацій, перш за все, в руслі запровадження елементів цифрових технологій і телемедицини, які дозволять забезпечити стійкий взаємозв'язок між наданням послуг населенню, та безпосередньо лікувально-оздоровчим туризмом;

- посилення не тільки традиційних масових напрямів реалізації лікувально-оздоровчого туризму (серед яких стоматологічні послуги, пластична хірургія тощо), але й не менш актуальні напрямки: боротьба зі

шкідливими звичками, та девіантною поведінкою у контексті можливостей інфраструктури лікувально-оздоровчого туризму (наркотична та алкогольна залежність, психічні і соціальні відхилення, боротьба із надмірною вагою тощо);

- в якості пріоритетних напрямків реалізації технологічного процесу надання послуг на ринку лікувально-оздоровчого туризму потрібно визначити організований туризм як приватних, так й корпоративних клієнтів (у рамках реалізації різноманітних із програм корпоративної соціальної відповідальності);

- розширення діапазону програм з експорту лікувально-оздоровчого туризму, за рахунок винайдення нових форм та шляхів просування послуг, індивідуалізація підходу до потенційних споживачів і формування адаптивної інфраструктури, яка здатна до прийому іноземних туристів;

- розвиток партнерських відносин з іншими учасниками туристичного ринку, та суміжних галузей в рамках формування кластерних структур, та розширення мережевої взаємодії та участі в міжрегіональних і міжнародних проєктах.

8. Апробовано на ринку лікувально-оздоровчого туризму позитивний світовий досвід у забезпеченні конкурентноздатності вітчизняних туристичних продуктів. Опираючись на перспективи використання досвіду зарубіжних країн, посеред наявних напрямків розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні виділено:

- залучення приватних та державних інвестицій на ринок лікувально-оздоровчого туризму;

- покращення взаємодії державно-приватного партнерства;

- удосконалення і популяризація системи медичного страхування населення;

- рекламну діяльність по промоції лікувально-оздоровчого продукту, та створення вітчизняних санаторно-курортних брендів;

- модернізація системи санаторно-курортних закладів.

Усі зазначені напрямки забезпечать розвиток сфери лікувально-оздоровчого туризму в Україні.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Бабов К. Д., Дмитрієва Г. О., Тихохід Л. В., Гавловський О. Д. Лікувально-оздоровчий туризм – один із сучасних напрямків підвищення ефективності діяльності санаторно-курортної сфери. 2021. С. 5-9. URL : https://kurort.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/mrkf_2019-292_5-9.pdf (дата звернення : 22.05.2024).
2. Баєв В. В. Економічні передумови розвитку медичного туризму в Україні. *Наукові праці МАУП*. 2014. Вип. 43(4). С. 163–167.
3. Баєв В. В. Сучасні тенденції розвитку медичного туризму в Україні. *Агросвіт*. 2015. № 7. С. 35–38.
4. Бобкова А. Г., Ярема В. І, Манзюк В. В. Правовий статус суб'єктів туристичної діяльності : монографія. Ужгород : ПРАТ «Видавництво Закарпаття», 2013. 272 с.
5. Богаченко О. П. Форми і способи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в приморських місцевостях. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2014. Вип. 1 (10). Т. 2. С. 144–149.
6. Бугас Н. В., Гутман А. І. Вплив ризиків та невизначеностей на ефективність діяльності санаторно-курортних закладів України в умовах пандемії COVID-19. URL : <https://cutt.ly/oRVSe98> (дата звернення : 22.05.2024).
7. В Україні не створено цілісної та прозорої системи лікування за кордоном. Рахункова палата України. 25.05.2018. URL : <http://www.acrada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16756049> (дата звернення : 17.05.2024).
8. Вахович І. М., Забедюк М. С., Малімон В. В. Інноваційні технології у забезпеченні конкурентоспроможності регіонального ринку медичного туризму. *Регіональна економіка*. 2018. №2(88). С. 24-31. URL : http://re.gov.ua/doi/re2018.02.024_u.php (дата звернення : 11.05.2024).

9. Ведмідь Н. Методологічні основи типізації суб'єктів санаторно-курортної діяльності. *Вісник КНТЕУ*. 2012. № 6. С. 72–83.
10. Ведмідь Н. Санаторно-курортний комплекс як системний об'єкт наукового пізнання. *Зб. наук. пр. Черкаського державного технологічного унту*. Сер. : Економічні науки. 2014. Вип. 36(1.2). С. 43–51.
11. Волкова І. І. Розвиток санаторно-курортних закладів України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2013. № 1086. Вип. 2. С. 120–125.
12. Галасюк С. С. Сучасний стан розвитку санаторно-курортної бази в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 15. С. 197–202.
13. Гальків Л. І., Кулиняк І. Я., Гербут М. В. Санаторно-курортна діяльність: ринок послуг санаторіїв у регіонах України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Проблеми економіки та управління. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. № 873. С. 18–26.
14. Гнедик Є. С. Суб'єкти лікувального туризму та їх господарсько-правова характеристика. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 1. С. 45–49.
15. Гудзь П. В., Кунгурцева Т. Є. Напрями активізації розвитку лікувально-оздоровчого туризму. *Економіка і регіон*. 2014. № 6. С. 81–86.
16. Гунченко О. О. Географія медичного туризму в країнах Європи. *Географія та туризм*. 2014. Вип. 30. С. 110–121.
17. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення : 11.05.2024).
18. Діденко К. Д., Жученков В. Г. Медичний туризм в Україні : сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Херсонського*

державного університету. Серія : Економічні науки. 2016. Вип. 16. Ч. 4. С. 101–105.

19. Дубінський С. В., Орлова В. М. Визначення факторів, які забезпечують розвиток медичного та лікувально-оздоровчого туризму в Україні. *Академічний огляд*. 2017. № 2 (47). С. 12–20.

20. Запотоцький С. П., Горин І. В. Сучасні тенденції розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Географія. 2018. Вип. 3. С. 70–76. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_geograf_2018_3_14 (дата звернення : 23.05.2024).

21. Іжі М. М., Бабова К. Д., Безверхнюк Т. М. Лікувально-оздоровчий туризм : навч. посіб. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. 626 с.

22. Карпенко Н. М., Карпенко Ю. В. Регіональні аспекти розвитку лікувально-оздоровчого туризму в умовах модернізації економіки. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. Серія : Економічні науки. – 2017. № 2. С. 172–179.

23. Кифяк В. Ф. Регіональні особливості розвитку медичного туризму. *Економічний форум*. 2013. № 2. С. 84–89.

24. Кифяк В. Ф. Розвиток медичного туризму в регіонах України. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2013. № 1 (16). С. 30–33.

25. Коваленко Н. О. Аналіз ринку санаторно-курортних послуг України. *Економіка харчової промисловості*. 2015. Т. 7. Вип. 4. С. 21–27. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2015_7_4_4 (дата звернення : 17.05.2024).

26. Колективні засоби розміщення в Україні. Статистична інформація. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення : 12.05.2024).

27. Луць В. В. Контракти у підприємницькій діяльності : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 560 с.

28. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) : навч. посіб. Київ : Альтерпрес, 2016. 430 с.
29. Мазаракі А. А., Ведмідь Н. І. Санаторно-курортні та оздоровчі підприємства : структурні параметри розвитку. Економіка розвитку. 2013. № 3. С. 51–55.
30. Малімон В. В. Регіональні ринки медичного туризму : особливості формування та розвитку в Україні : монографія. Луцьк : «Волинь-поліграф», 2013. 233 с.
31. Матвієнко А. Шляхи вдосконалення законодавства України про туризм. *Юридична Україна*. 2014. № 3. С. 21–25.
32. МОЗ. Лікування за кордоном. Рекомендації для громадян України, які мають намір отримати медичні послуги за кордоном. URL : <http://moz.gov.ua/likuvannja-za-kordonom> (дата звернення : 16.05.2024).
33. Молодецький А., Остра В. Лікувально-оздоровчий туризм в Українських Карпатах і Причорномор'ї : сучасний стан і тенденції. *Вісник Одеського національного університету*. Сер. : Географічні та геологічні науки. Т. 25. Вип. 1(36). 2020. URL : [https://doi.org/10.18524/2303-9914.2020.1\(36\).205173](https://doi.org/10.18524/2303-9914.2020.1(36).205173). (дата звернення : 17.05.2024).
34. Мороз С. Р., Феленчак Ю. Б. Сучасні тенденції розвитку санаторно-курортного господарства у туристичному комплексі України. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління. 2019. Т. 30(69). № 4(2). С. 99–104. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_econ_2019_30\(69\)_4\(2\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_econ_2019_30(69)_4(2)_19) (дата звернення : 24.05.2024).
35. Набока Ю. В. Результати економічної діяльності підприємств у сфері надання послуг медичного туризму в Україні. *Агросвіт*. 2020. № 6. С. 104–109.

36. Оздоровлення дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку 2018 р. *Статистичний збірник*. Київ, 2018. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення : 12.04.2024).

37. Оздоровлення дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку 2020 р. *Статистичний збірник*. Київ, 2020. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення : 12.04.2024).

38. Онищук Н. В. Оцінка конкурентних переваг України на ринку медичного туризму. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 26(2). С. 31–34. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_26\(2\)__7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_26(2)__7) (дата звернення : 17.05.2024).

39. Офіційний сайт Інституту інформації та статистики охорони здоров'я Чеської Республіки. URI : <http://www.uzis.cz>. Офіційний сайт ПАТ «Угорський туризм». URI : <http://www.gotohungary.com> (дата звернення : 15.05.2024).

40. Офіційний сайт кількості хворих на COVID-19. URI : [HTTPS://COVID19.RNBO.GOV.UA](https://COVID19.RNBO.GOV.UA). (дата звернення : 17.05.2024).

41. Офіційний сайт Міністерства транспорту, будівництва і регіонального розвитку Словаччини. URI : <http://www.telecom.gov.sk> (дата звернення : 17.05.2024).

42. Офіційний сайт Союзу лікувальних курортів Чеської Республіки. URI : <http://www.lecebne-lazne.cz> (дата звернення : 17.05.2024).

43. Офіційний сайт туроператора по Словаччині «Перікон Європа Тур». URI : <http://www.go2slovakia.eu> (дата звернення : 08.09.2021).

44. Парфіненко А. Ю., Волкова І. І., Щербина В. І. Проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні (у порівнянні з країнами Центральної Європи). *Вісник Харківського*

національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2018. Вип. 7. С. 130–135.

45. Парфіненко А. Ю., Сідоров В. І., Любіцева О. О. Туристичне країнознавство : підручник. Київ : Знання, 2015. 551 с.

46. Пашков В. М. Інституціональний механізм господарсько-правового забезпечення регулюючого впливу держави на здійснення діяльності у галузі охорони здоров'я. *Підприємництво, господарство і право*. 2027. № 5 (137). С. 50–53.

47. Пашков В. М. Особливості правового регулювання обігу лікарських засобів : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 207 с.

48. Пашков В. М. Публічні інтереси в галузі обігу лікарських засобів. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 7. С. 60–63.

49. Послуги туристичні. Засоби розміщування. Загальні вимоги : Національний стандарт України (ДСТУ 4268:2003). URL : <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення : 17.05.2024).

50. Про затвердження Загального положення про санаторно-курортний заклад : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2001 № 805. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення : 17.05.2024).

51. Про затвердження переліків закладів охорони здоров'я, лікарських, провізорських посад та посад молодших спеціалістів з фармацевтичною освітою у закладах охорони здоров'я : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 28.10.2002 р. № 385. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення : 17.05.2024).

52. Про затвердження стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017>. (дата звернення: 12.05.2024).

53. Про курорти : Закон України (із змін., внес. згідно із Законом № 3370-IV (3370–15) від 19 січ. 2006 р., ВВР, 2006, № 22, ст. 184). URL : <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення : 03.05.2024).

54. Про ліцензування певних видів діяльності : Закон України від 01.06.2000 р. № 1775-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 36. С. 299.

55. Про туризм : Закон України від 07.03.2012 р. № 324/95-ВР зі змінами та доповненнями. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр> (дата звернення : 12.05.2024).

56. Романова А. А. Аналіз становлення і розвитку медичного туризму в Україні у контексті світового економічного простору. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2017. № 1 (9). С. 62–68.

57. Рутинський М., Петранівуський В. Лікувально-оздоровчий туризм : актуальні цілі та сучасні підходи до організації. *Вісник Львівського університету*. Сер. : Міжнародні відносини. 2012. Вип. 29. Ч. 1. С. 179–189.

58. Саниахметов Н. О. Господарське право України : навч. посіб. Харків : «Одіссей», 2015. 608 с.

59. Семенов В. Ф., Литовченко І. Л. Фактори конкурентоспроможності курортно-рекреаційних підприємств на ринку послуг. *Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету*. Економічні науки. 2015. Вип. 1 (28). Ч. 2. С. 102–105.

60. Скляр Г. П., Карпенко Н. М. Сталий розвиток сфери туризму на засадах партнерства. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. Сер. : Економічні науки. 2013. № 2 (58). С. 126–129.

61. Тодоров В. Лікувально-оздоровче господарство Дунай-Дністровського межиріччя. *Вісник Львівського університету*. Сер. : Географічна. 2013. Вип. 43. Ч. 1. С. 274–280.

62. Туристична діяльність в Україні. URL : <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення : 12.05.2024).

63. Устименко Л. М. Історико-суспільні аспекти становлення та розвитку лікувально-оздоровчого туризму. *Питання культурології*. 2014. Вип. 30. С. 134–142.
64. Фокін С. П. Спортивний і спортивно-оздоровчий туризм: питання термінологічного апарату. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми виховання і спорту : наук. монографія. Харків : ХДАДМ (ХХПІ), 2016. С. 88–90.
65. Шека О. Глобальні тренди та інноваційні підходи до організації лікувально-оздоровчого туризму на курортах. Актуальні проблеми державного управління. 2018. № 3. С. 85–91.
66. Ярьоменко С. Г. Лікувально-оздоровчий туризм Одеської області : сучасний стан та стратегічні напрями розвитку. *Регіональні проблеми України : географічний аналіз та пошук шляхів вирішення* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 8-9 жовтня 2015 р.). Херсон : ПП Вишемирський, 2015. С. 449–455.
67. About ISPA. International Spa Association. URI : <http://www.experienceispa.com/about-ispa> (дата звернення : 18.05.2024).
68. Bookman, M. & Bookman, K. *Medical Tourism in Developing Countries*. New York : Palgrave MacMillan, 2007.
69. Comprehensive Development Plan : Jermuk as a Destination Spa & Winter Tourism Center. USAID, December, 2008. P. 18. URI : <http://www.caps.am/UserFiles/File/Jermuk%20LDF%20Vol1%20Core%20Strategy%20-%20Final.pdf> (дата звернення : 17.05.2024).
70. Garrow J. Spa industry benchmarking. *Understanding the Global Spa Industry : Spa Management*. 2008, Oxford, UK : Elsevier. P. 53-65.
71. Google Карти. URL : <https://www.google.com.ua/maps> (дата звернення : 15.03.2024).

72. Hajioff Steve. Health Tourism : 100 years of living science. Imperial College, London, November 2007. URL : <http://www1.imperial.ac.uk/resources/4042628D-B846-4531-BB7D0F8293266C76> (дата звернення : 17.05.2024).
73. Iordache C. and Ciochina I. Medical Tourism Industry Challenges in the Context of Globalization. *Management Strategies Journal*. 2014. № 7. P. 62-70.
74. Lanz Kauffman E. Wellness tourism : market analysis of a special health tourism segment and implications for the hotel industry. *Journal of Vacation Marketing*. 2001. № 7 (1). P. 5-17.
75. Medical Tourism vs. Traditional International Medical Travel : A Tale of Two Models. International. *Medical Travel Journal*, 2008. URL : <http://www.imtj.com/articles/2008/medical-tourism-vs-traditional-international-medical-travel-a-tale-of-two-models> (дата звернення : 09.09.2021).
76. Moody M. Medical tourism : employers can save significant healthcaredollars by having employees seek overseas options. *Rough Notes*. 2007. № 150 (11). P. 114-116.
77. Spa Definitions. Intelligent Spas. URL : http://www.intelligentspas.com/main/MediaCentre.asp#Spa_Definitions (дата звернення : 17.03.2024).
78. Turner L. G. Quality in health care and globalization of health services : accreditation and regulatory oversight of medical tourism companies. *Int J Qual Health Care*. 2011. Feb. 23(1): 1-7.
79. UNSD and UNWTO. International Recommendations for Tourism Statistics, 2008 (IRTS 2008). ST/ESA/STAT/SER.M/83/Rev.1. UN Department of Economic and Social Affairs Statistics Division and UNWTO. Madrid, New York, 2008.

80. Vitaliy M. Pashkov, Iryna A. Golovanova, Andrii A. Olefir. The impact of the legal regime of intellectual property protection in the pharmaceutical market. *Wiadomości Lekarskie*. 2016. Nr 3 (cz. II). Tom LXIX. P. 582-586.

81. Сазонець І. Л., Зима І. Я. Дослідження проблеми трансформації державної системи охорони здоров'я та діяльності соціальних інститутів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 21. С. 109–113.

82. Сазонець І. Л., Зима І. Я. Визначення проблем та основних напрямів реформування системи охорони здоров'я України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 12. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/Зима> (дата звернення 15.06.2019).

83. Сазонець І. Л., Зима І. Я. Міжнародне інституційно-правове забезпечення формування системи управління охороною здоров'я. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 11. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/Зима> (дата звернення 15.06.2019).

84. Сазонець О. М., Альшаафі Мохамед Алі. Іноземний досвід управління медичними закладами в інформаційно-комунікативному середовищі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 18. С. 19–23.

85. Сазонець О. М., Вацішин А. О. Використання об'єктів критичної інфраструктури для забезпечення продовольчої безпеки та санітарних норм. *Стратегія і тактика державного управління* : зб. наук. праць. Рівне : НУВГП, 2020. №1-2. С. 115-128.